

TAŞIYICI ANNELİĞİN MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK BOYUTU: AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARI ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME

Arş. Gör. Işıl S. Tekdoğan Bahçivancı

I. Giriş

Bir yandan gelişen tıp ve teknoloji diğer yandan internetin her türlü iletişimin rahatça gerçekleştirildiği bir alan haline gelmesi ile birlikte taşıyıcı annelik, giderek daha çok kişi tarafından çocuk sahibi olmak için bir yöntem olarak tercih edilmekte, sınır aşan taşıyıcı annelik sözleşmelerine ilgi gün geçtikçe artmaktadır¹¹³. Bu ilginin nedeni, hukuk sistemlerinde taşıyıcı anneliğe izin veren ülke sayısında artış yaşansa da halen birçok ülke hukukunda bu yöntemle çocuk sahibi olmanın yasaklanmış olmasıdır¹¹⁴. Menşe ülkelerinde taşıyıcı annelik yoluyla çocuk sahibi olma imkânının tanınmadığı kişiler, bireysel veya çift olarak yabancı ülkelerde çözüm aramaktadır. Ne var ki sınır aşan taşıyıcı annelik sözleşmeleri, bu sözleşmelere hukuki sonuç bağlanmayan ülkelerde milletlerarası özel hukuk kapsamında birçok soruna neden olmaktadır.

113 Katharina BOELE-WOELKI, "(Cross-Border) Surrogate Motherhood: We Need to Take Action Now!", in Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law (ed.), *A Commitment to Private International Law : Essays in Honour of Hans van Loons*, Intersentia, Antwerp, 2013, s. 47-48.

114 Patricia OREJUDO PRIETO de los MOZOS, "Surrogacy", in Jürgen BASEDOW/ Giesela RÜHL/ Franco FERRARI/ Pedro MIGUEL ASENSIO (ed.), *Encyclopedia of Private International Law*, Edward Elgar, Cheltenham, 2017, s. 1692.

Bu çalışmada öncelikle, genel kavramların belirlenebilmesi için taşıyıcı annelik ile ilgili temel bilgiler paylaşılmıştır. Daha sonra sınır aşan taşıyıcı anneliğin kabulü ve reddine ilişkin görüşler tespit edilmiş, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) konuya bakış açısını ortaya koymak adına ilgili AİHM kararları incelenmiştir. Son olarak konu hakkında güncel gelişmelere değinilerek genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

II. Taşıyıcı Annelik

Taşıyıcı annelik, bir kadının, ebeveyn olmak isteyen bir çiftin veya bireysel olarak bir kişinin çocuğunu taşıma ve doğurma ile görevlendirildiği ve doğum sonrası çocuk üzerindeki haklarından vazgeçtiği, yardımcı üreme tekniğidir¹¹⁵. Bu yöntem, çocuk sahibi olamayan farklı cinsiyetten çiftler tarafından kullanıldığı gibi aynı cinsiyetten çiftler tarafından da tercih edilmektedir¹¹⁶. “Geleneksel taşıyıcı annelikte” taşıyıcı annenin kendi üreme hücresi (yumurta) kullanıldığı için bu yöntem hem daha ucuz hem de tıbbi olarak daha basittir¹¹⁷. “Genetik gebelik yoluyla taşıyıcı annelikte” ise işlem, bir donör tarafından verilen üreme hücresi gerçekleştirilir ve özellikle taşıyıcı anne ve çocuk arasındaki biyolojik bağı ortadan kaldırdığı için tercih edilir¹¹⁸. Taşıyıcı annelikte bir diğer ayrım da taşıyıcı annenin ücret alıp almamasına göre yapılmaktadır. “Ticari taşıyıcı annelikte”, taşıyıcı anne görev için belli bir ücret alırken; “ticari olmayan taşıyıcı annelikte” kişi, genellikle akrabası veya

115 Richard BLAUWHOFF/ Lisette FROHN, “International Commercial Surrogacy Arrangements: The Interest of the Child as A Concern of Both Human Rights and Private International Law”, in Christophe PAULUSSEN/ Tamara TAKÁCS/ Vesna LAZİĆ/ Ben Van ROMPUY (ed.), *Fundamental Rights in International and European Law*, Asser Press, 2015, s. 215; Máire NÍ SHÚILLEABHÁIN, “Surrogacy, System Shopping, and Article 8 of the European Convention on Human Rights”, *International Journal of Law, Policy and The Family*, 33, 2019, s. 105; OREJUDO PRIETO de los MOZOS, s. 1691.

116 OREJUDO PRIETO de los MOZOS, s. 1691.

117 NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 105.

118 BOELE-WOELKI, s. 48; NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 105.

yakın arkadaşı için bu görevi ücret almadan üstlenmektedir¹¹⁹. Bu çalışma kapsamında incelenen taşıyıcı annelik, özellikle ticari olan yöntemlerle ilgilidir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) üye devletler arasında taşıyıcı annelik konusunda ortak bir anlayış henüz yerleşmemiştir¹²⁰. Avusturya, Almanya, Finlandiya, Fransa ve Türkiye¹²¹ gibi ülkelerde ticari-ticari olmayan her türlü taşıyıcı annelik sözleşmesi yasaklanırken Rusya, Ukrayna ve Yunanistan'ın da dâhil olduğu bazı üye devletler iç hukuklarında taşıyıcı anneliğe izin veren hükümler getirmekte, diğer üye devletlerde konuyla ilgili düzenleme bulunmasa da taşıyıcı annelik sözleşmelerine müsamaha edilmektedir¹²².

Bu yasaklamalar karşısında, çocuk sahibi olmak isteyen kişiler, bu isteklerini gerçekleştirmek için Hindistan, Ukrayna, Rusya veya ABD gibi ülkelere seyahat edip taşıyıcı annelik sözleşmeleri altına girmektedir. Esasen taşıyıcı annelik, "sınır aşan" niteliğini ve milletlerarası özel hukuk boyutunu da bu aşamada kazanmaktadır¹²³. Bu kişiler taşıyıcı anne vasıtasıyla doğan çocuklarıyla birlikte taşıyıcı annelik sözleşmelerin

119 OREJUDO PRIETO de los MOZOS, s. 1691.

120 Claire FENTON-GLYNN, "International Surrogacy Before the European Court of Human Rights", *Journal of Private International Law*, 13, 3(2017), s. 546.

121 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanuna 15 Kasım 2018 tarihinde eklenen Ek m. 1 hükmüne göre, "Eşlerden biri veya her ikisinden alınan üreme hücreleri ve bu hücrelerden elde edilen embriyonun, başka kişilere uygulanması yoluyla çocuk sahibi olmak ve taşıyıcı annelik yapmak yasaktır. Başkasına ait üreme hücreleri ve/veya embriyonun kullanılması suretiyle donasyon işlemi yapılması ve bu amaçla üreme hücreleri ve/veya embriyo bağışlanması, satılması, bulundurulması, kullanılması, saklanması, taşınması, ithalatı, ihracatı ve bu işlemlere aracılık edilmesi yasaktır." Kanun No. 2238, RG. 16655-29.05.1979.

122 Bu ülkeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. AİHM, *Advisory Opinion concerning the recognition in domestic law of a legal parent-child relationship between a child born through a gestational surrogacy arrangement abroad and the intended mother*, Requested by the French Court of Cassation, 10 Nisan 2019, Başvuru No. P16-2018-001, (*Advisory Opinion*), para. 22, 23 ve 24.

123 Nuray EKŞİ, "Mahkeme Kararlarında Sınır Aşan Taşıyıcı Anneliğe İlişkin Hukuki Sorunlar", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 36, 2, s. 5.

yasaklandığı menşe ülkelerine dönmek istediğinde, öncelikle pasaport ve seyahat belgelerinin hazırlanmasında, daha sonra çocuk ve ebeveynler arasındaki ilişkinin tanınması aşamasında hukuki sorunlar ortaya çıkmaktadır¹²⁴.

III. Sınır Aşan Taşıyıcı Anneliğin Kabulü ve Reddine İlişkin Görüşler

A. Sınır aşan taşıyıcı anneliğin kabulüne yönelik argümanlar

Öncelikle, ebeveynlik ilişkisinin tanınmasında çocuğun yüksek menfaatinin bulunduğu, çocuğun bir vatandaşlığa sahip olma, ebeveynlerini tanıma ve onlar tarafından bakılma hakkının korunması gerektiği, bu sayede taşıyıcı anneden doğması nedeniyle yaşayacağı mağduriyetin önlenmiş olacağı savunulmaktadır¹²⁵. Sınır aşan ticari taşıyıcı annelik yöntemiyle doğan çocuğun durumu, eskiden evlilik dışı doğan çocukların yaşadığı mağduriyet ile karşılaştırılmakta, bu nedenle bu çocuklara karşı ayrımcılık yapılmaması gerektiği ileri sürülmektedir¹²⁶.

Ticari taşıyıcı annelik ve bunun diğer ülkelerde tanınmasını savunanlar, ikinci olarak müstakbel ebeveynlerin aile kurma hakkı, özel ve aile hayatına saygı duyulması hakkı ve taşıyıcı annenin özel hayatına saygı duyulmasına ilişkin haklarını ileri sürmektedir¹²⁷. Bu haklar, üreme konularında karar verme

124 OREJUDO PRIETO de los MOZOS, s. 1695.

125 Aşağıda incelenen AİHM kararlarında bu argümanın öne çıktığı görülmektedir. Çocuğun yüksek menfaatinin yabancı makamlardan alınan ve çocuğun müstakbel ebeveynlerle olan ebeveynlik ilişkisini kanıtlayan belgenin tanınması ile değil, çocuğun evlat edinilmesi yoluyla sağlanabileceğine ilişkin olarak bkz. Chris THOMALE, "State of Play of Cross-border Surrogacy Arrangements- Is There A Case for Regulatory Intervention by the EU?", *Journal of Private International Law*, 13, 2, s. 471 vd.

126 NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 111.

127 John TOBIN, "To Prohibit or Permit: What is the (Human) Rights Response to the Practice of International Commercial Surrogacy", *International and Comparative Law Quarterly*, 63, 2014, s. 323. Bu yönde bkz. AİHM, *Paradisó and Campanelli v. İtaly*, 27 Ocak 2015, Başvuru No. 25358/12, Hâkim Lazarova Trajkovska, Bianku, Laffranque, Lemmens

hakkını da içerdiği için devlet makamlarının yetişkinlerin iradesine müdahale etmemesi gerektiği savunulmaktadır¹²⁸.

Bu görüşler, toplumsal cinsiyet eşitliği argümanları ile desteklenmektedir. Kadının kendi bedeni hakkında karar vermesinin kısıtlanması, ataerkil bir bakış açısı olarak kabul edilmekte; kadınların, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme'nin¹²⁹ m. 16/1 hükmünde de yer aldığı üzere, çocuklarının sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme hakkının bulunduğuunun altı çizilmektedir¹³⁰. Bu görüş doğrultusunda kadının taşıyıcı annelik konusundaki kararına saygı duyulmalı ve müdahale edilmemelidir.

Son olarak ticari taşıyıcı anneliğe erişimin, bekâr erkekler veya aynı cinsiyetten çiftlerin çocuk sahibi olabilmesi için bir fırsat olduğu da belirtilmektedir. Bu bakış açısına göre, sınır aşan ticari taşıyıcı anneliğin kabulü, aynı cinsiyetten çiftlerin toplumda tamamen benimsenmesini ve toplumsal cinsiyet veya cinsel yönelim bağlamında ayrımcılığın önlenmesini sağlamak adına önemli bir etkiye sahiptir¹³¹.

B. Sınır aşan taşıyıcı anneliğin reddine yönelik argümanlar

Ebeveynler ile sınır aşan taşıyıcı annelik sonucu doğan çocuk arasındaki soy bağının tanınmasının reddini savunan görüşlerden ilki, taşıyıcı annenin doğumdan sonra çocuğu teslim etmeye zorlanması halinde, taşıyıcı annenin irade özerkliğini ihlal eden sonuçlar doğabileceğine dikkat çekmektedir¹³². Bu

ve Grozev'in ortak karşı oy görüşleri.

128 NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 111.

129 Sözleşme metni için bkz. UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, <<https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/cedaw.pdf>> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).

130 NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 111.

131 TOBIN, s. 323; NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 111.

132 Permanent Bureau of the HCCH, Preliminary Document No 3A of February 2015 for the Attention of the Council of March 2015 on General Affairs and Policy of the Conference, (Preliminary Document), <<https://>

bağlamda taşıyıcı annenin geri dönülemez şekilde yükümlülük altına gireceği ve çocuğun getirildiği ülkede annenin doğum sonrası rızası aransa bile uygulamada *for* mahkemelerinin taşıyıcı annenin rızasını tespit etmede yetersiz kalabileceği belirtilmektedir¹³³.

Taşıyıcı annelik sözleşmesinin yapıldığı bazı hukuk sistemlerindeki gelir farklılıklarının ve diğer sosyolojik kültürel unsurların, gerek kadın sömürsü ve kadın ticareti gerekse çocuk ticareti ile ilgili endişeler doğurması, bir diğer argümandır¹³⁴. Bu endişelere, sınır aşan taşıyıcı anneliği düzenleyen uluslararası bir metin hazırlama girişiminde olan La Haye Konferansı görüşmelerinde de dikkat çekilmiştir¹³⁵. Kadın açısından, çocuğun cinsiyetine göre seçici kürtajın veya sezaryen doğumun empoze edilebileceğine ve hamilelik, doğum, yumurtlama ve embriyo transferi aşamalarında doğacak riskler nedeniyle taşıyıcı annenin ve yumurta donörlerinin sağlığının tehlikeye atılabileceğine dikkat çekilmektedir¹³⁶. Bu anlamda kadın vücudunun finansal olarak başka birinin çocuğunu doğurmak için kullanılması, insan onuruna aykırı görülmektedir¹³⁷. Ayrıca bu gibi durumlarda, AİHS kapsamında taşıyıcı annenin, özel ve aile hayatına saygı hakkı (m. 8) ve ayrımcılık yasağı (m. 14) haklarının yanı sıra yaşam hakkı (m.2) ve kölelik ve zorla çalıştırılma yasağı (m. 4) gibi haklarının da tehdit altında olduğu savunulmaktadır¹³⁸. Bu görüş doğrultusunda -AİHM'nin dolaylı etki doktrininde kabul ettiği üzere- üçüncü ülkenin insan hakları ihlalinin kolaylaştırılması veya bu ihlallere etki tanın-

assets.hcch.net/upload/wop/gap2015pd03a_en.pdf > (Erişim Tarihi: 29.04.2019), s. 10.

133 NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 111.

134 Preliminary Document, s. 3.

135 Permanent Bureau of the HCCH, Report of the Experts' Group on the Parentage / Surrogacy Project (meeting of 28 January - 1 February 2019), <<https://assets.hcch.net/docs/55032fc1-bec1-476b-8933-865d6ce106c2.pdf>> (Erişim Tarihi: 29.04.2019), para. 10, 15.

136 TOBIN, s. 347. BLAUWHOFF/ FROHN, s. 228.

137 Claire FENTON-GLYNN, "Outsourcing Ethical Dilemmas: Regulating International Surrogacy Arrangements", *Medical Law Review*, 24, 1 (2016), s. 67.

138 NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 112.

ması, söz konusu işlem AİHS'ye taraf devletlerde gerçekleşme-
se bile, AİHS'nin ihlaline yol açacaktır¹³⁹.

Öte yandan, çocuk açısından, AİHS'nin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin m. 35 hükmü ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol¹⁴⁰ ışığında yorumlanması ve yasaklayıcı bakış açısı getirilmesi savunulmaktadır¹⁴¹. Sınır aşan ticari taşıyıcı anneliğin açıkça söz konusu uluslararası sözleşmelerin yasakladığı uygulamalardan biri olduğu iddia edilmekte, çocukla ebeveyn arasında biyolojik bağ bulunsa bile bu yasağın ortadan kalkmayacağı ifade edilmektedir¹⁴². Bu bağlamda, taşıyıcı annenin çocuğu teslim zorlanması ve bunun karşılığında ödeme yapılması, çocuğun metalaştırılması açısından sorunlu görünmektedir¹⁴³.

IV. AİHM Kararlarında Sınır Aşan Taşıyıcı Annelik

AİHM'nin sınır aşan taşıyıcı annelik ile ilgili verdiği ilk karar, *Mennesson v. Fransa* kararıdır¹⁴⁴. Bu kararda Fransız vatan-
daşı Bay ve Bayan *Mennesson*, California'da bir taşıyıcı annelik sözleşmesi gerçekleştirir ve çiftin ikiz çocukları, 2000 yılında, müstakbel babadan üreme hücresi (sperm) ve çiftin bir arkadaşından alınan üreme hücresi ile taşıyıcı anneden doğar. Ca-

139 James J. FAWCETT/ Máire NÍ SHÚILLEABHÁIN/ Sangeeta SHAH, *Human Rights and Private International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2016, s. 81-82.

140 Sözleşme metinleri için bkz. UN Convention on the Rights of the Child, <<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>> (Erişim Tarihi: 29.04.2019); the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution, and Child Pornography, <<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opscrcr.aspx>> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).

141 İhtiyari Protokolün çocuk satışının tanımlandığı m. 2 hükmüne göre çocuk satışı, herhangi bir şahıs veya bir grup şahıs tarafından, ücret ya da başka herhangi bir şey karşılığında bir çocuğun başka birine devredildiği herhangi bir fiil veya işlem anlamına gelmektedir.

142 TOBIN, s. 335 vd.

143 THOMALE, s. 466-467; FENTON-GLYNN (2016), s. 71.

144 AİHM, *Mennesson v. France*, 26 Haziran 2014, Başvuru No. 65192/11. Bu dava, *Labassee v. France* davası ile eş zamanlı olarak görülmüştür. Bkz. AİHM, *Labassee v. France*, 26 Haziran 2014, Başvuru No. 65941/11.

lifornia Yüksek Mahkemesinden alınan ve *Mennesson* çiftinin yasal ebeveynliğini belirten kararlar birlikte Fransız makamlarına başvuran çiftin ebeveynlik kaydı, ilk aşamada kabul edilmesine rağmen savcılık, kamu düzenine aykırılık nedeniyle söz konusu işlemin iptal edilmesini talep eder. Zira taşıyıcı annelik, Fransız Medeni Kanununun m. 16(7) hükmüne göre yasaklanmaktadır¹⁴⁵.

Bir sonraki aşamada *Mennesson* ailesi, doğum kaydının Fransız makamlarınca reddinin, AİHS m.8 hükmünde korunan özel ve aile hayatlarına saygı haklarını ihlal ettiği iddiaları ile davalarını AİHM'ye taşımıştır. AİHM, öncelikle üye devletlerin bu konuda geniş takdir yetkisine sahip olduğunu belirtmiş ve ebeveynlerin aile hayatının korunması hakkına müdahale olmadığını kabul etmiştir¹⁴⁶. Öte yandan, ebeveynler kasıtlı olarak ulusal hukuku ihlal etse de, bu ihlalden çocuğun sorumlu tutulamayacağı ve çocuğun yüksek menfaatinin üstün olduğu belirtilmiştir¹⁴⁷. Çocuk açısından özel hayata saygı gösterilmesi hakkının, yasal ebeveyn-çocuk ilişkisinin tanınması hakkını da kapsadığı vurgulanmıştır¹⁴⁸. Bu anlamda çocukların biyolojik babası Fransız olmasına rağmen çocukların Fransız vatandaşlığını elde edememeleri önemli bir unsur olarak sayılmış, kişinin kimliğinin bir parçası olarak biyolojik ebeveynin önemi vurgulanmıştır¹⁴⁹. Sonuç olarak, yasal ebeveynliğin kurulması talebinin reddi, özellikle müstakbel baba biyolojik baba olduğu için, çocuğun özel hayatına saygı hakkına müdahale niteliğinde kabul edilmiştir¹⁵⁰.

8. maddenin bu yorumu daha sonra *D v. Belçika* kararında geliştirilmiştir¹⁵¹. Bu karara konu olan dava, Ukrayna'da taşıyıcı

145 Bkz, Code Civil m. 16/7, <<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20190430>> (Erişim Tarihi: 30.04.2019).

146 *Mennesson v. France*, para. 92-94.

147 *Mennesson v. France*, para. 99.

148 *Mennesson v. France*, para. 96.

149 *Mennesson v. France*, para. 97.

150 NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 108.

151 AİHM, *D v. Belgium*, 11 Eylül 2014, Başvuru No. 29176/13.

cı anneden doğan çocuk için seyahat belgelerinin hazırlanmasında yaşanan gecikmeler ve Belçika makamlarının çocuğun kabulü için biyolojik soy bağının kanıtlanmasında ısrar etmesi nedeniyle AİHM'ye taşınmıştır. Ukrayna'da doğan çocuğun Belçika'ya dönüşü için pasaport talep edilmiş; ancak annenin gebeliğine veya biyolojik bağa ilişkin gerekli belgeler olmadığı için bu talep reddedilmiştir. Sonuç olarak ebeveynler çocuğu Ukrayna'da bırakarak Belçika'ya dönmek zorunda kalmıştır. AİHM, söz konusu süre içerisinde biyolojik soy bağı kanıtlanmış ve ilgili seyahat belgeleri hazırlanmış olduğu için, Belçika makamlarının seyahat belgesi hazırlanmasını reddetmesi konusunda karar vermemiştir¹⁵². Bununla birlikte, çocuk ile müstakbel ebeveynler arasında "aile hayatının" kurulduğunu kabul ederek çocuğun üç ay süreyle ebeveynlerinden ayrı kalmasının özel hayat ve aile hayatına saygı hakkını düzenleyen AİHS m. 8 değerlendirmesi kapsamında değerlendirilebileceğini belirtmiştir¹⁵³. AİHM, bu değerlendirme sonucunda, özellikle insan kaçakçılığı suçunun önlenmesine yönelik araştırma yapılabilmesi için söz konusu sürenin gerekli olduğuna ve bu anlamda Belçika makamlarının takdir yetkisi içerisinde hareket ettiğine karar vermiştir¹⁵⁴. Sonuç olarak çocuk ve ebeveynlerin üç ay süreyle ayrı kalması, AİHM m. 8 kapsamında ihlale yol açmamıştır.

Paradiso ve Campanelli v. İtalya kararında çocuk, geleneksel olmayan taşıyıcı anne vasıtasıyla Rusya'da doğmuştur ve farklı cinsiyetten evli bir çift olan müstakbel ebeveynler ile genetik bağ bulunmamaktadır¹⁵⁵. Bu kişiler Rusya makamlarından alınan doğum sertifikasında ebeveyn olarak gösterilmesine rağmen seyahat belgelerini hazırlayan İtalyan konsolosluğu, bu belgenin yanlış bilgiye dayandığını, tarafların çocukla biyolojik veya genetik bir bağının bulunmadığını ve bu belgede çocuğun taşıyıcı anneden doğduğunun belirtilmediğini iddia

152 FENTON-GLYNN (2017), s. 548.

153 D v. Belgium, para. 49.

154 D v. Belgium, para. 52 ve 63.

155 Karar künyesi için bkz. dipnot 15.

etmiştir. Bunun üzerine, çocuğun evlat edinmeye ilişkin düzenlemelere aykırı şekilde İtalya'ya getirildiğine ve bu nedenle terk edilmiş sayılmasına karar verilerek çocuk, müstakbel ebeveynlerinden alınmış ve koruyucu aileye teslim edilmiştir. Öncelikle AİHM'nin ilgili dairesinde görülen dava hakkında 8 aylık çocuğun tarafların bakımından mahrum bırakılmasının m. 8'de korunan hakları ihlal ettiği yönünde karar verilse de; Büyük Daire, İtalya'nın takdir yetkisi içerisinde hareket ettiğine ve ihlalin söz konusu olmadığına karar vermiştir¹⁵⁶. Burada *Mennesson* ve *Paradiso* davaları arasındaki fark açıkça görülmekte, *Paradiso* kararında müstakbel ebeveynler ile çocuk arasında biyolojik bağ olmadığı için ihlal bulunmadığına karar verildiği anlaşılmaktadır. Bu farkın sonuç üzerindeki bir diğer etkisi de *Paradiso* kararında çiftin çocuk adına başvuruda bulunmaması ve bu nedenle çocuğun m. 8 kapsamındaki hakları özelinde bir değerlendirmenin yapılamamış olmasıdır¹⁵⁷. Görüldüğü üzere bu unsur -biyolojik bağ- m. 8 analizinde önemli bir etkiye sahiptir, hakkın doğması için biyolojik bağın olması gerekli ve yeterlidir¹⁵⁸.

Davacıların farklı cinsiyetten evli çiftler olduğu bir önceki kararların aksine *Foulon ve Bouvet v. Fransa* kararında iki ayrı bekâr erkek bulunmaktadır¹⁵⁹. Bu kişiler, Hindistan'dan alınan ve kendi biyolojik soy bağlarını ve taşıyıcı annenin anneliğini içeren doğum belgesinin tanınmasını talep etmektedir. Davacılarından biri kayıtlı birliktelik (PaCS) içerisinde olmasına rağmen partnerinin ebeveyn olarak tanınmasını talep etmemiştir. Dolayısıyla iki davacı da bekâr (tek) ebeveyn olarak başvurmuştur. Bu kararın bir diğer farkı da, geleneksel taşıyıcı anneliğin tercih edilmesi ve taşıyıcı annelerin kendi üreme hücrelerinin kullanılmasıdır. Bu nedenle bir önceki örneklerle tam olarak uyuşmamasına rağmen AİHM, kararı oldukça kısa tutarak da-

156 *Paradiso and Campanelli v. Italy*, para. 195, 215, 216.

157 FENTON-GLYNN (2017), s. 561.

158 NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 108.

159 AİHM, *Foulon and Bouvet v. France*, 21 Temmuz 2016, Başvuru No. 9063/14 ve 10410/14.

vanın *Mennesson* kararı ile benzediği ve bu nedenle çocuğun özel hayatına saygı hakkının ihlal edildiği, ebeveynlerin aile hayatının ise ihlal edilmediği sonucuna varılmıştır¹⁶⁰.

Bu kararlardan anlaşılan, çocuğun yüksek menfaati ile menşe devletin kamu düzeni mülhazaları karşı karşıya geldiğinde, AİHM'nin tercihinin çocuğun yüksek menfaati yönünde olduğudur¹⁶¹. Taşıyıcı anne yöntemiyle doğan çocuğun AİHS m. 8 kapsamında özel hayatına saygı duyulması hakkı, en azından çocukla biyolojik bağı olan baba arasındaki soy bağı ilişkisi çerçevesinde tanınmalıdır. Bu açıdan kişinin evli olması ya da olmaması veya taşıyıcı anneliğin geleneksel yöntemle gerçekleştirilip gerçekleştirilmemesi arasında fark bulunmamaktadır. Biyolojik bağı bulunması, çocuğun ülkeye girmesini ve çocuk-ebeveyn ilişkisinin hukuki olarak tanınmasını sağlarken, biyolojik bağı bulunmaması bu iddiaların dikkate alınmasını engellemektedir. Dolayısıyla çocuğun AİHS'nin m. 8 uyarınca edindiği haklar, AİHS'ye üye devletlere, özellikle çocuk ülkeye girdikten sonra, yabancı ülkelerde kurulan ebeveyn-çocuk ilişkisini tanıma zorunluluğu getirmektedir¹⁶².

AİHM'nin sınır aşan taşıyıcı anneliğe yönelik içtihadı, bazı taraf devletlerin iç hukuklarında değişiklik yapmasına neden olmuş, bazılarında da mahkeme kararlarını etkilemiştir¹⁶³. Bununla birlikte söz konusu içtihat özellikle, genetik bağı m. 8'in uygulama alanı bulmasında bu denli etkili olması bağlamında eleştirilmektedir¹⁶⁴. Diğer yandan sınır aşan taşıyıcı annelik sözleşmelerine ayrıcalıklı muamele edilmekte, yabancı

160 Foulon and Bouvet v. France, para. 55.

161 Paul BEAUMONT/ Katarina TRIMMINGS, "Recent Jurisprudence of the European Court of Human Rights in the Area of Cross-Border Surrogacy: Is there Still a Need for Global Regulation of Surrogacy?", Centre for Private International Law, University of Aberdeen Working Paper No. 2016/4, <<https://www.abdn.ac.uk/law/research/working-papers-455.php>> (Erişim Tarihi: 29.04.2019), s. 15.

162 FENTON-GLYNN (2017), s. 566.

163 Bu kararların üye devletlerin düzenleyici işlemleri üzerindeki doğrudan etkileri hakkında bkz. FENTON-GLYNN (2017), 562 vd.

164 NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 115.

ülkelerde kazanılan ebeveynlik korunmaktadır¹⁶⁵. Sonuç itibarıyla taşıyıcı anneliğin yasaklandığı hukuk sistemlerinde, hem maddi imkânlarla sahip olanların iç hukuktaki sınırlamalardan kaçmasına hem de ulusal sınırlar içerisindeki kadınlar korunurken diğerlerinin “sömürülmesine” göz yumduğu ileri sürülmektedir¹⁶⁶. Ulusal ve uluslararası uygulamada farklılık yaratan bu sistemin haksızlıklara ve “system shopping”e yol açacağı, ulusal yasakların ve politikaların etkisiz hale gelmesine neden olacağı da eleştirilen diğer konulardır¹⁶⁷.

V. Sonuç ve Değerlendirme

Son olarak tekrar *Mennesson* kararına dönecek olursak, AİHM kararı sonrası ebeveynler çocukları ile soy bağı kurmuş gibi görünse de, doğum belgesi kaydının Fransız Yargıtay’ı (*Cour de Cassation*) tarafından nihai bir kararla reddedilmesi nedeniyle, *Mennesson* çifti kayıt için tekrar başvuramamıştır. Fransız hukukunda 2016 yılında kabul edilen, AİHM’nin ihlal kararı verdiği kişisel statüye ilişkin nihai kararların tekrar değerlendirilmesine yönelik yeni usul doğrultusunda, *Mennesson* ailesi durumlarının tekrar değerlendirilmesi için başvuruda bulunmuştur. *Cour de Cassation* önüne gelen dava hakkında karar vermeden önce, mahkeme, AİHM’nin 16 numaralı protokolü çerçevesinde AİHM’den, sözleşmedeki hakların yorumlanması ve uygulanması konusunda tavsiye kararı talep etmiştir¹⁶⁸. 12 Ekim 2018 tarihinde iletilen bu talep, 1 Ağustos 2018’de yürürlüğe giren 16 numaralı protokol bağlamında bir taraf devletin ilettiği ilk taleptir. AİHM’nin tavsiye kararını vermesi için herhangi bir süre öngörülme de protokolün açıklayıcı raporunda mahkemenin bu konuya yüksek öncelik vermesi gerektiği belirtilmektedir¹⁶⁹.

165 BEAUMONT/ TRIMMINGS, s. 11-12; FENTON-GLYNN (2017), 564.

166 Claire FENTON-GLYNN (2016), s. 65; Paradiso and Campanelli v. Italy, Hâkim Dedov’un mutabık görüşü.

167 BEAUMONT/ TRIMMINGS, s. 12; NÍ SHÚILLEABHÁIN, s. 115.

168 Advisory Opinion, para. 1 vd.

169 Protocol No. 16 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms Explanatory Report, (Explanatory Re-

Taşıyıcı anneden doğan çocukla müstakbel annenin hukuki ilişkisine yönelik olan talep, iki soruya dayanmaktadır¹⁷⁰. Bunlardan ilki, annenin doğum belgesi kaydının reddinin, m. 8 bağlamında devletin takdir yetkisi içerisinde olup olmadığıdır. Bu bağlamda müstakbel annenin üreme hücrelerinin kullanıldığı ve kullanılmadığı davaların birbirinden ayrılıp ayrılamayacağı da sorulmaktadır. İkinci soru ise evlat edinme ile ilgilidir. Bu çerçevede, müstakbel anneye eşinin biyolojik çocuğunu evlat edinme izninin verilmesinin m. 8 bağlamında yeterli olup olmadığı sorulmaktadır.

Görüldüğü üzere, sınır aşan taşıyıcı annelikte çelişen hakların ve çıkarların uzlaştırılması kolay değildir. Bu nedenle ulusal kanun koyucular ve La Haye Konferansı büyük bir zorlukla karşı karşıyadır¹⁷¹. Türk hukuku açısından, iç hukukta taşıyıcı annelik ile ilgili kabul edilen yasaklamaların AİHM içtihadına göre devletin takdir hakkı içerisinde olduğu ve bu anlamda AİHS ihlaline yol açmayacağı söylenebilir. Ancak AİHM, sınır aşan taşıyıcı annelik ile doğan çocuğun yüksek menfaatinin, çocuk ile biyolojik bağ bulunan ebeveyn arasında ebeveynlik ilişkisinin kurulmasını gerektirdiği yönünde karar vermekte ve Türkiye de dâhil olmak üzere üye devletlere, bu durumunda ebeveynlik ilişkisini tanıma zorunluluğu getirmektedir. Dolayısıyla olası AİHS ihlallerini önlenmesi için, gerek pasaport ve seyahat belgelerinin hazırlanmasında, gerek çocuk ve ebeveynler arasındaki ilişkinin tanınması aşamasında çocuğun yüksek menfaati doğrultusunda işlem yapılmamıştır. Bu tanıma

port), <https://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_16_explanatory_report_ENG.pdf> (Erişim Tarihi: 29.04.2019), para. 17. Bu talep doğrultusunda verilen tavsiye kararı, üye devletler açısından bağlayıcı olmamakla birlikte, ulusal mahkemelerin tavsiye kararına uyduğu yorumlamalar sonucunda taraflarca AİHM'ye taşınan başvurularda, başvurunun tavsiye kararıyla ilgili kısımlarının çıkartılması veya "kabul edilemez" bulunması gerekmektedir. Bkz. Explanatory Report, para. 26.

170 Advisory Opinion, para. 9.

171 La Haye Konferansının taşıyıcı anneliğe yönelik çalışmaları için bkz. <<https://www.hcch.net/en/projects/legislative-projects/parentage-surrogacy>> (Erişim Tarihi: 29.04.2019). Bu alanda uluslararası bir sözleşmenin yararlı olup olmayacağına ilişkin görüşler için bkz. FAW-CETT/ NÍ SHÚILLEABHÁIN/ SHAH, s. 811-812.

zorunluğunun ve çocuğun yüksek menfaatinin hangi araçlarla yerine getirilmesi gerektiği ise, AİHM'den gelecek tavsiye kararı doğrultusunda anlaşılacaktır.

VI. Son Gelişmeler Üzerine Yazarın Notu

AİHM, beklenen tavsiye kararını, bildiri sunumundan kısa bir süre sonra, 10 Nisan 2019 tarihinde verdiği için bu kararın bir özetinin bu metne dahil edilmesi uygun görülmüştür¹⁷².

Tavsiye kararında öncelikle bu kararın hangi konuları kapsadığı belirlenmiştir: Söz konusu karar, müstakbel babanın ve üçüncü kişi donörün üreme hücrelerinin kullanıldığı taşıyıcı annelik sözleşmesi ile yurtdışında doğan ve müstakbel baba ile çocuk arasındaki hukuki ebeveynlik ilişkisinin iç hukukta tanındığı uyuşmazlıklar kapsamında incelenmiştir¹⁷³.

Bu sınırlama yapıldıktan sonra, sınır aşan taşıyıcı annelik vasıtasıyla doğan çocuk ile müstakbel anne arasındaki ilişkinin tanınmasının genel olarak ve mutlak biçimde imkânsız olmasının, çocuğun yüksek menfaatine aykırı olduğu bildirilmiştir¹⁷⁴. Devamla, taraf devletler arasında ortak bir anlayışın bulunmadığı ve özellikle davanın etik veya ahlaki duyarlılık yarattığı konularda, üye devletlerin takdir yetkisi geniş kabul edilse de, yasal ebeveyn-çocuk ilişkisi gibi kişinin kimliğine dair önemli bir özelliğin söz konusu olduğu durumlarda, devletin takdir yetkisinin sınırlanacağı belirtilmiştir¹⁷⁵. Dolayısıyla *Cour de Cassation*'un ilk sorusu kapsamında, çocuğun m. 8 hükmünde korunan özel hayatına saygı hakkının, yurtdışında hukuka uygun biçimde düzenlenen doğum belgesinde “yasal anne” olarak belirtilen müstakbel anne ile çocuk arasındaki hukuki ebeveynlik ilişkisinin tanınabilmesine yönelik iç hukukta bir imkân sağlanmasını gerektirdiğine karar verilmiştir¹⁷⁶.

172 Kararın künyesi için bkz. dipnot 10.

173 Advisory Opinion, para. 32-33.

174 Advisory Opinion, para. 42.

175 Advisory Opinion, para. 43-44.

176 Advisory Opinion, para. 46.

Daha sonra, hukuki belirsizliğin kaldırılmasının çocuğun yüksek yararına olduğu; ancak taraf devletlerin, yurtdışında hukuka uygun biçimde hazırlanan doğum belgelerinin kaydına zorlanamayacağı ve müstakbel anne ve çocuk arasındaki hukuki ilişkinin tanınması için uygun araçların seçiminin üye devletlerin takdir sınırları içerisinde olduğu ifade edilmiştir¹⁷⁷. Dolayısıyla *Cour de Cassation*'un ikinci sorusu kapsamında, çocuğun m. 8 anlamında özel hayatına saygı hakkının, bu tanımanın yurtdışında hukuka uygun biçimde düzenlenen doğum kaydında olduğu şekilde tanınmasını gerektirmeyeceğine; çocuğun müstakbel anne tarafından evlat edinilmesi gibi başka yolların da, iç hukuk tarafından öngörülen yöntemin derhal ve etkili bir biçimde uygulanabilir durumda olması halinde, çocuğun yüksek menfaatine uygun sayılacağına karar verilmiştir¹⁷⁸.

KAYNAKÇA

AİHM, *Advisory Opinion concerning the recognition in domestic law of a legal parent-child relationship between a child born through a gestational surrogacy arrangement abroad and the intended mother, Requested by the French Court of Cassation*, 10 Nisan 2019, Başvuru No. P16-2018-001 (Advisory Opinion).

AİHM, *D v. Belgium*, 11 Eylül 2014, Başvuru No. 29176/13.

AİHM, *Foulon and Bouvet v. France*, 21 Temmuz 2016, Başvuru No. 9063/14 ve 10410/14.

AİHM, *Labassee v. France*, 26 Haziran 2014, Başvuru No. 65941/11.

AİHM, *Mennesson v. France*, 26 Haziran 2014, Başvuru No. 65192/11.

AİHM, *Paradiso and Campanelli v. Italy*, 27 Ocak 2015, Başvuru No. 25358/12.

BEAUMONT, Paul/ TRIMMINGS, Katarina: "Recent Jurisprudence of the European Court of Human Rights in the Area of Cross-Border Surrogacy: Is there Still a Need for Global Regulation of Surrogacy?", Centre for Private Internatio-

177 Advisory Opinion, para. 49-51.

178 Advisory Opinion, para. 53-55.

nal Law, University of Aberdeen Working Paper No. 2016/4, bkz. <<https://www.abdn.ac.uk/law/research/working-papers-455.php>> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).

BLAUWHOFF, Richard/ FROHN, Lisette: "International Commercial Surrogacy Arrangements: The Interest of the Child As A Concern of Both Human Rights and Private International Law" in PAULUSSEN, Christophe/ TAKÁCS, Tamara/ LAZIĆ, Vesna, Van ROMPUY, Ben. (ed.), *Fundamental Rights in International and European Law*, Asser Press 2015, s. 211-241.

BOELE-WOELKI, Katharina: "(Cross-Border) Surrogate Motherhood: We Need to Take Action Now!", in The Permanent Bureau of the Hague Conference on Private International Law (ed.), *A Commitment to Private International Law : Essays in Honour of Hans van Loons*, Intersentia, Antwerp, 2013, s. 47-48.

EKŞİ, Nuray: "Mahkeme Kararlarında Sınıraşan Taşıyıcı Anneliğe İlişkin Hukuki Sorunlar", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 36, 2, s. 1-51.

FAWCETT, James J./ NÍ SHÚILLEABHÁIN, Máire/ SHAH, Sangeeta: *Human Rights and Private International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2016.

FENTON-GLYNN, Claire: "International Surrogacy Before the European Court of Human Rights", *Journal of Private International Law*, 13, 3 (2017), s. 546-567.

FENTON-GLYNN, Claire: "Outsourcing Ethical Dilemmas: Regulating International Surrogacy Arrangements", *Medical Law Review*, 24, 1 (2016), s. 59-75.

NÍ SHÚILLEABHÁIN, Máire: "Surrogacy, System Shopping, and Article 8 of the European Convention on Human Rights", *International Journal of Law, Policy and The Family*, 33, 2019, s. 104-122.

OREJUDO PRIETO de los MOZOS, Patricia: "Surrogacy" in BASEDOW, Jürgen/ RÜHL, Giesela/ FERRARI, Franco/ MIGUEL ASENSIO, Pedro (ed.), *Encyclopedia of Private International Law*, Edward Elgar, Cheltenham, 2017, s. 1691-1696.

Permanent Bureau of the HCCH, Preliminary Document No 3A of February 2015 for the Attention of the Council of March 2015 on General Affairs and Policy of the Conference,

(Preliminary Document), <https://assets.hcch.net/upload/wop/gap2015pd03a_en.pdf> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).

Permanent Bureau of the HCCH, Report of the Experts' Group on the Parentage / Surrogacy Project (meeting of 28 January - 1 February 2019), <<https://assets.hcch.net/docs/55032fc1-bec1-476b-8933-865d6ce106c2.pdf>> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).

Protocol No. 16 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms Explanatory Report, (Explanatory Report) <https://www.echr.coe.int/Documents/Protocol_16_explanatory_report_ENG.pdf> (Erişim Tarihi: 29.04.2019).

THOMALE, Chris: "State of Play of Cross-border Surrogacy Arrangements- Is There A Case for Regulatory Intervention by the EU?", Journal of Private International Law, 13, 2, s. 463-473.

TOBIN, John: "To Prohibit or Permit: What is the (Human) Rights Response to the Practice of International Commercial Surrogacy", International and Comparative Law Quarterly, 63, 2014, s. 317-352.

Prof. Dr. Bilge TANRIBİLİR (Oturum Başkanı)- Siz de süreye gayet güzel uydunuz, çok teşekkür ediyorum Sayın Bahçivancı. Evet, şimdi artık alanımızı değiştiriyoruz, devletler hukukuna geçiyoruz. Devletler hukukunda da yine önemli bir konu var. Birleşmiş Milletler zaman zaman barış operasyonları yapıyor ve operasyonlar neticesinde kadınların durumunun ne olacağı konusu özellik arz ediyor mu? Bunun da bir tebliğ konusu olarak bize sunulduğunu görüyoruz. Kimin tarafından? Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Hukuku Anabilim Dalı araştırma görevlisi Damla Akkaya tarafından verilecek. Sizi dinliyoruz.

Arş. Gör. Damla AKKAYA- Hepiniz hoş geldiniz, Bilge Hocanın dediği gibi, şu an bir alan kayması yaşıyoruz. Ben Damla Akkaya, benim sunum konum kadınla ilgili ne sunabilirim diye düşündüğümde çalışmalara başladığımda, ilk olarak aklıma gelen şey Birleşmiş Milletlerin ve diğer örgütlerin, uluslararası örgütler olabilir, bölgesel örgütler olabilir,

bu örgütlerin oluşturdukları başlattıkları barış operasyonları geldi. Bildiğimiz gibi yaşanan iki tane yıkıcı dünya savaşından sonra, devletlerin birbirleriyle savaşması, çatışmaya girmesi veya devletlerin kendi içlerinde ulusal çatışmalar yaşaması, uluslararası örgütlerin, özellikle Birleşmiş Milletlerin en büyük konularından biri oldu. Bunun nedeni, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasının bu çatışmaların önlenmesi, yani barışın sağlanması, barışın korunması ve barışın devam ettirilmesi yoluyla olabileceği olduğu için, buna başlandı.

En başta değilse bile, şimdi öncelikle söylemem gereken şey, Birleşmiş Milletlerin barış operasyonlarına ilk defa 1948 yılında başladığı. Bildiğiniz üzere bir Arap- İsrail uyuşmazlığı oluyor Süveyş Kanalı nedeniyle ve çatışma çıkıyor. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler devreye giriyor ve barış operasyonları o zamandan beri günümüze kadar devam ediyor. Günümüze kadar devam ediyor, peki kadın bunun neresinde? Önceleri kadın bunun hiçbir yerinde değil. Çünkü kadın aslında uluslararası hukukun son dönemde, son 50-60-70 yılda konusunu oluşturmaya başlayan bir kimlik. Fakat sonradan kabul ediliyor ve görülüyor ki, aslında uluslararası barış ve güvenlik diyorsanız kadın konusunu bu konunun içinden atamazsınız. Neden? Çünkü savaşlardan ve silahlı çatışmalardan en çok zarar gören kesim kim? Kadın ve çocuklar. Korunması gerekenler kim? Kadın, çocuk, yine siviller tabii ki erkeklerle birlikte. Fakat diğer sunumlarda da gördüğümüz gibi, hak ihlallerine en çok maruz kalanlar kadınlar.

Peki, bu barış operasyonlarına baktığımızda ne görüyoruz? Barış operasyonları öncelikle söylenmeli ki, tamamen askeri bir faaliyet aslında. Fakat Nobel Barış Ödülü sahibi olan eski Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld'un da dediği gibi, barışı korumak askerler tarafından üstlenilmek için çok önemlidir, yani bundan daha önemlidir. Fakat askerlerden başka kimse de uluslararası barış ve güvenliği koruma yetkisine sorumluluğuna ve gücüne sahip değildir.

Şimdi şöyle bir şey yapıyoruz. Öncelikle benim konum, Birleşmiş Milletler özellikle 1994 yılından sonra kadının ulus-

lararası çatışmalarda ve barış operasyonlarındaki yeriyle ilgili çalışmalar yapıyor. Ben bu sempozyumda da, diğer sempozyumda da, özellikle 1325 sayılı ünlü bir güvenlik konseyi kararı vardır. Bütün sunumlara baktığımda şunu gördüm. Hep kadınların korunmasına, kadınların maktulleştirilmesine, mağdur olmasına yönelik çalışmalar var. Fakat ben burada sizin de göreceğiniz gibi birazdan, kadınların bu barış operasyonlarında kadın asker olarak özellikle nasıl koruyucu bir kimlik taşıyabileceğini ve bunun gerekli olup olmadığını, bunun yalnızca bir teori olup olmadığını, pratiğe dökülüp dökülmediğini ve neler yapılması gerektiğini anlatacağım.

Öncelikle kadın askerlerin barış operasyonlarında daha fazla yer alması, sadece biz kadınların cinsiyet eşitliğini sağlamak veya cinsiyet ayrımcılığını sona erdirmek için kendi kendimize ve teorik olarak hikâyeler uydurarak istediğimiz, talep ettiğimiz bir şey değil. Yapılan birçok çalışma var. Öncelikle size kadınların Birleşmiş Milletler operasyonlarında, daha doğrusu barış operasyonlarında ne gibi faydaları var bu operasyonlara? Bunu sunmak istiyorum.

Öncelikle yapılan çalışmalarda, barış güçlerinde kadınların kadın askerlerin bulunması durumunda, yerel halk tarafından barış güçlerine daha fazla güven duyulduğu ortaya çıkmış. Ruanda'da görev yapan ...Birleşmiş Milletler misyonu var mesela. Bu misyon boyunca kadın sığınmacıların, özellikle yerel halktaki kadın sığınmacıların yalnızca kadın askerlerle konuşmak istedikleri, herhangi bir sorunları olduğunda kadın askerlere başvurdukları. Çünkü bu kadınlar zaten tacize uğrayan, istismar edilen kadınlar. Niye gelip de bir yabancı askerle, bir erkekle konuşsunlar? Kadın askerlerle konuşmayı tercih ettikleri görülmüş.

Yine BM'nin yaptığı çalışmalara göre, yaptığı saha çalışmalarına göre, çalışanlardan yani personelden en az yüzde 30'unun kadın olan bölgelerde yerel kadınların barış güçleriyle çok daha fazla birlik yaptığı, onlarla çalışmayı kabul ettiği görülmüş. Şöyle de bir şey söylemeliyim size, bugüne kadarki en başarılı iki operasyondan biri olan Namibya'daki misyonda

mesela kadın çalışan sayısı toplam personel sayısının yüzde 50'sini oluşturmaktadır. Bosna Hersek'te görev yapan BM misyonunda, yine yerel kadınların misyondaki kadın askerlerle beraber çalıştıklarını ve önceki savaşçıların, önceki gerillaların sakladıkları silahların bulunmasına yardım ettiklerini görüyoruz. Bu çatışma sonrası bölgelerde, özellikle saklanan silahların bulunması ve patlamamış mayınların temizlenmesi açısından yerel halkın barış misyonu ile beraber hareket etmesi, işbirliği yapması çok önemlidir. Ve Bosna Hersek'teki misyonda bunu kadın askerlerin sağladığını söylüyor bize Birleşmiş Milletler verileri.

Yine bazı çalışmalar, barış gücü içerisinde kadın askerlerin yer alması durumunda, ev sahibi ülkede kadının statüsünün yükseldiğini gösteriyor. Buna örnek olarak da, Doğu Timor ve Burundi'deki misyonları verebilirim size örnek olarak. Yerel kadınlarla yine, yerel halktaki kadınlarla konuşmalar yapılıyor. Çünkü bir anda bu misyonlardan sonra, kadın askerlerden sonra yerel halktaki kadınların polis gücüne çalışmak için başvurduğunu görüyorlar. Yapılan çalışmalarda yerel halktaki kadınların, Birleşmiş Milletler askerler içerisinde kadın askerleri görünce kendilerinin de bu görevlerde yer alabileceklerini düşünüp, bu pozisyonlara başvurduğu görülüyor. Dolayısıyla da bu bölgelerde kadının statüsünün artırıldığını gösteriyor.

Diğer bir nedenimiz, barış gücünde bulunan kadın asker sayısının fazla olması durumunda, kadın ve çocuklara karşı işlenen suçlarda azalma görüldüğü. Biliyorsunuz, zaten bu kadın perspektiflerinin özellikle barış operasyonlarında çıkmasının en büyük nedeni, Kamboçya'da vesaire gibi misyonlarda mavi bereliler dediğimiz barış operasyonları askerlerinin kadın ticareti yapması, küçük çocuklara cinsel istismarda bulunması vesaire gibi haberlerin dünyayı sarsmasıyla ortaya çıkmıştır. Ve kadın askerlerin, kadın çalışanların olduğu yerde yine bu sayıların da aşağıya indiğini görüyoruz.

Kadın barış gücünün bulunması, aynı zamanda agresif yapıyı ve hiper maskülenliği de azaltıyor. Peki, bunun bize barış açısından yararı ne? Yine Bosna Hersek'te yürütülen operas-

yonlarda birçok kadın kuruluşunun daha fazla kadın kuruluşu, kadın asker görmek istediklerini ve bunu misyon şeflerine ilettikleri görülüyor. Bunu da yerel kadınlar şöyle açıklıyorlar. Operasyonlarda misyonlarda kadın asker sayısı veya kadın personel sayısı ne kadar fazla olursa, operasyonlardaki erkek askerlerin kendilerine daha fazla saygı gösterdiklerini, kadınlara daha fazla saygı gösterdiklerini söylüyorlar.

Barış güçlerinin güvenliği açısından da kadınların bulunması oldukça önemli. Neden? Çünkü kontrol noktalarında kadınlar genel olarak erkek askerler tarafından üstlerinin aranmasına izin vermiyorlar ve bu yüzden de misyon açısından bir güvenlik zafiyeti ortaya çıkabiliyor. En azından bunun için bile kadın personelin bulunması bir gereklilik diye düşünüyorum.

Son olarak, silahlı çatışmalar elbet erkeklere has bir şey değil, kadın savaşçılar, kadın gerillalar da oluyor bu çatışmalarda ve kadın gerillaların özellikle kadın askerlerin yer aldığı misyonlarda daha fazla işbirliği yaptığı görülüyor. Örneğin, Nepal'de bulunan kadın savaşçıların, oradaki kadın askerler, daha doğrusu misyonda bulunan kadın barış güçleri sayesinde iletişime geçtikleri, önce silahsızlandırıldıkları, sonra da topluma yeniden kazandırıldıkları görülüyor.

Şimdi bütün bunların yanında, bu kadar şeyi söylemişken, kadınlar gerçekten barış operasyonlarında yer alıyorlar mı? Size şöyle söyleyeyim. Dediğim gibi, 1948'den beri barış operasyonları hiç durmadan yapılıyor ve Birleşmiş Milletlerle sınırlı değil, NATO da yapıyor, Avrupa Birliği de yapıyor, diğer bölgesel örgütler de yapıyor. Peki, 1990'ların sonuna gelindiğinde dahi operasyonlarda görev alan kadın askerlerin sayısı sizce yüzde kaçtır? Toplam asker sayısının yüzde 2'sini geçmiyor bu sayı. 57 ilâ 89 tarihleri arasına baktığımızda, görevlendirilen 26 bin 250 askerden yalnızca 20'si kadın. 1325 sayılı ünlü güvenlik konseyi kararından sonra, hem Birleşmiş Milletler Kararı, hem de diğer örgütler kadınların yalnızca savaş mağduru olarak değil, barışın sağlanması açısından aktif roller oynaması açısından da gerekliliğini görüyorlar ve bununla ilgili çalışmalar yapmaya başlıyorlar.

Birleşmiş Milletler bütün operasyonlarda kadın erkek eşitliğinin sağlanması için çağrılarda bulunuyor üye devletlere. Yine Avrupa Birliği aynı şekilde 1325 sayılı kararın bütün operasyonlarında uygulanması için kararlar alıyor, NATO da aynı şekilde 2005'ten beri bununla ilgileniyor. Peki, şu anda durum ne? Bugün itibariyle BM tarafından 22 tane operasyon yürütülüyor. Bu operasyonlarda toplam 75 bin 678 erkek, 3 bin 354 kadın askeri personel görev alıyor. Bu ne demek? Toplam askeri personelin yalnızca yüzde 4,4'ünü kadınlar oluşturuyor.

NATO'nun operasyonlarına baktığımızda, yine görev alan birlik ve cinsiyet dağılımıyla ilgili NATO'nun en son yaptığı çalışma 2017'de. 2018'le ilgili çalışma 2019'da çıkacak, o yüzden 2017'ye göre konuşabiliyorum. Şimdi NATO'da çalışan personelin yüzde 26'sını kadınların oluşturduğunu görüyoruz. Ama NATO'nun personeli dediğimiz bu personel merkezde çalışan personeller. Detaylı olarak incelendiğinde, kadınların genellikle görev aldıkları birimler, destek birimleri ve genelde de alt pozisyonlar olduğunu görüyoruz. Askeri operasyonlarda görev alan kadın personelin sayısı ise oldukça düşük.

Avrupa Birliğinin sürdürdüğü barış operasyonlarına geldiğimizde, yine kadın asker sayısının çok düşük olduğunu söyleyebilirim. Mesela Bosna Hersek'te görev yapmakta olan barış gücünde 821 askerden yalnızca 36'sı kadın, Akdeniz'de yine Avrupa Birliğinin sürdürdüğü göçmen kaçakçılığını, yasadışı göçü ve insan kaçakçılığını engellemek için görev alan misyonda da 54 askerden yalnızca 3 tanesi kadın. Bununla ilgili çok daha fazla size örnek verebilirim, fakat zamanım çok fazla değil.

Örgütlerin bu kadar heves etmesine, bu kadar üye devletleri yüreklendirmesine rağmen, kadın asker sayısını hâlâ niye arttıramadıklarını araştırdım ve bunun sonucunda şöyle bir iki sonuca varıyoruz. Öncelikle barış operasyonları hem Birleşmiş Milletlerde, hem diğer örgütlerde barış operasyonları için gönderilen askerler gönüllülük esasına dayanıyor. Yani Birleşmiş Milletlerin kendi kuvveti olmadığı için, devletler hangi askerleri gönderirse onları kabul etmekle mükellef. Bu yüzden de

devletler kendi kadın askerlerini çok fazla göndermek istemiyorlar. Buna cinsiyete bağlı korumacılık normlarının devlete sinmişliği deniyor. Cinsiyete bağlı korumacılık normunun anlamı, devletlerin kendi kadın askerleri olsa bile, tehlikeli olarak adlandırdıkları yerlere bu askerleri göndermek istememeleri. Bunun nedeni de, norm haline gelmiş olan kadının korunması gerektiğine dair inanç.

Yapılan araştırmalar, erkek askerlerin çoğunlukla kadın meslektaşlarının kendilerinden daha zayıf ve korunmaya muhtaç olduklarını düşündüklerini, bu yüzden çantalarını taşımayı önerdiklerini ya da konaklanması gerekiyorsa sahada veya alanda, onlara en iyi yeri ayırmaya çalıştıklarını gösteriyor. Bu yüzden pek çok devlet de halen kadınların kara savaşlarına muharebeye girmesi yasak. Bunun nedeni, kadınların güçsüzlüğüne olan inançtan, daha da fazlası şu: Kadınların erkek askerlerin kendi kadın arkadaşlarını, meslektaşlarını korumaya çalışacaklarını düşünüp, muharebenin bekasını tehlikeye atacağını düşündükleri için kadınların ABD’de bile 2013’e kadar Afganistan’daki operasyona kadar kadınların komando olarak çalışmalarına ve savaşlara girmelerine izin verilmiyor.

Daha fazla sonuç söylemek isterdim, ama bildirimde yazılı olarak vereceğim bunu. Benim önerim şu olabilir. Uluslararası örgütlerin kendi çaplarında ve komisyonlarda teorik olarak kadınları desteklemeye, cinsiyet eşitsizliğini ve operasyonlardaki eşitsizliği azaltmaya yönelik çalışmalarının yanında, aynı zamanda üye devletlere hareket planları, stratejik ulusal planlamalar göndermeleri ve bunu kontrol etmeleri gerekiyor. Çünkü dünya devletlerinin hep birlikte, yalnızca çatışma bölgeleri değil, çatışma bölgesi sayılmayan bölgelerde bulunan devletlerin de yine kadın eşitliğini sağlamaları için kendi ordularında kadın askerlere yer vermeleri gerekiyor.

Çok teşekkür ederim beni dinlediğiniz için, sağ olun.

Prof. Dr. Bilge TANRIBİLİR (Oturum Başkanı)- Ben de teşekkür ediyorum, güzel sunumunuz için, süreye de uyduğunuz için teşekkür ediyorum.

Evet, şimdi son konuşmacımıza sıra geldi. Kendisi Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Hukuk Anabilim Dalında görev yapıyor, araştırma görevlisi Ayça Kahraman. Bize uluslararası ceza mahkemesiyle ilgili, onun kadına yaklaşımıyla ilgili olarak, daha doğrusu toplumsal cinsiyete yaklaşımıyla ilgili olarak bir tebliğ sunacak. Kendisini dinliyoruz.

Damla Hanım doktora tezini yazıyor, anlaşmaların sona ermesi konusunu inceliyor. Ama sanıyorum bu tip Birleşmiş Milletlerin operasyonlarını da araya katacak. Ayça Hanım ise, o da doktora tezini yazıyor, o da sivil havacılık ve güvenliğiyle ilgileniyor. Onun da ilginç bir tezi gelecek yakında, bekliyoruz.

Arş. Gör. Ayça KAHRAMAN- Teşekkür ediyorum Hocam. Şimdiye kadar çok değişik konularda çok güzel sunumlar yapıldı, ben de bunları çok dikkatli dinlemeye çalıştım. Bu yüzden şu an anlatacaklarımı unutmuş olmaktan çok korkuyorum.

Şöyle benim çalışma konum, sunum konum; “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Cinsel ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Suçlara Yaklaşımı”. Tabii öncelikle bu cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli suçların ne olduğunu bir ortaya koymamız gerekiyor. Cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli suçlar, bireylere cinsiyetleri, cinsellikleri veya toplumsal olarak sosyal olarak oluşturulmuş cinsiyet rolleri dolayısıyla gerçekleştirilmiş olan suçlar.

Peki, cinsel suçlar neler diye bakacak olursak, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği cinsel suçları, cinsiyet temelli suçları şöyle tanımlıyor. Rızasız olarak gerçekleştirilen her türlü cinsel eylem, cinsel eylem girişimi, istenmeyen her türlü cinsel söz ve davranışlar ve yine zor kullanılarak kişinin cinselliğine karşı gerçekleştirilen her türlü zararsız şiddet eylemi olarak tanımlanıyor.

Bu eylemler neler olabilir peki? Tecavüz, cinsel saldırı, cinsel köle haline getirme, kadın ticareti, hamileliğe zorlama, fahişeliğe zorlama, sterilizasyona zorlama, yani zorla kısırlaştırma,

zorla çıplak bırakma gibi ve yine zorla sünnet ettirme de bu cinsel şiddet suçlarını oluşturduğunu söylüyor Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği.

Peki, toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemleri neler? Öncelikle şunu söyleyelim, cinsel şiddet eylemleri toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemlerinin bir alt başlığı. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemleri ise, biraz önce bahsettiğim bireylerin veya birey gruplarının sahip oldukları toplumsal rolleri, daha doğrusu toplumun onların sosyal olarak nasıl olduğuna dair fikirlerine ilişkin gerçekleştirdiği çeşitli şiddet eylemleri.

Birleşmiş Milletler yine İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, bunları şu şekilde sıralıyor. Biraz önce bahsettiğim gibi cinsel şiddet eylemleri, aile içi şiddet eylemleri, geleneksel olarak gerçekleştirilen çeşitli uygulamalar, bunların hepsi aslında toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemleridir diyor.

Şimdi bu cinsel şiddet eylemleri ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemleri yalnızca kadınlara ve kız çocuklarına karşı gerçekleştirilmiyor. Evet, çoğunlukla tabii ki onlara karşı gerçekleşiyor büyük oranda, ama aslında erkeklere ve erkek çocuklarına karşı da gerçekleştirildiğini görüyoruz. Araştırmalara göre, eğer bir toplumda toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik söz konusu ise, bu silahlı çatışmalar sırasında uluslararası veya ulusal iç silahlı çatışmalar sırasında veya iç karışıklıklar sırasında daha da derinleşiyor.

Neden? Çünkü zaten toplumda var olan güç dengesindeki bozukluk, faille mağdur arasındaki güç ilişkilerindeki bozukluk, silahlı çatışmalar sırasında savaş ortamında gittikçe daha da derinleşiyor şiddet ortamının artmasıyla birlikte, bu da toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemlerinin oluşmasına zemin hazırlıyor.

Bu suçların, bu şiddet eylemlerinin gerçekleşme sebepleri nedir diyecek olursak, bu aslında meydana gelen çatışmanın içeriğine göre farklılık gösteriyor. Bu tamamen cinsel arzuların

tatmini sebebiyle olabileceği gibi, mağduru cezalandırmak yaralamak aşağılamak, ona işkence etmek, ondan bilgi edinmeye çalışmak, mağdurun içinde bulunduğu mensubu olduğu ailesini belki aşağılamak veya toplumu aşağılamak, namus kavramından alaycı bir biçimde yararlanarak yine toplumu aşağılamak, toplumda terör ortamını yaratmak, korku ortamını yaratmak gibi çeşitli sebeplerle oluşuyor.

Cinsel şiddet eylemleri, aslında yakın bir zamana kadar, 20.yüzyılın başlarına kadar çok da cezalandırılabilir bir eylem olarak görülüyordu. Çünkü silahlı çatışmaların doğal bir sonucu olarak görülüyordu. Silahlı çatışmalar sonucunda erkeklerin cinsel arzularını tatmin etmeleri, erkekliklerini tatmin etmeleri, bir şekilde eğlenme ihtiyacı dolayısıyla gerçekleştirdikleri eylemler olarak kabul ediliyordu ve dolayısıyla da cezalandırılma yoluna gidilmiyordu.

Fakat silahlı çatışmalar hukukuna ilişkin düzenlemeler ortaya çıkmaya başladıkça, bu şiddet eylemlerinin de düzenlendiğini ve yasaklandığını görüyoruz. İlk düzenlemelerde, ilk metinlerde özellikle 1907 tarihli kara savaşlarına dair örf ve kurallara ilişkin sözleşmede, ailenin şeref ve onuruna karşı saldırı olarak görülüyordu bu tip eylemler, cinsel şiddet eylemleri. 1949 yılına gelindiğinde Cenevre Sözleşmeleri kabul edildi biliyorsunuz. O zaman da yine 4 no.lu Cenevre Sözleşmesinin 27.maddesinde, bu sefer kadının şerefi ve onuruna karşı bir eylem olarak kabul edilmeye başlandı.

Elbette ki bir adım olmakla birlikte, kesinlikle yeterli bir adım değil. Çünkü kadının kendisinin aslında maruz kaldığı fiziksel veya psikolojik saldırıyı kesinlikle ciddiye alan, göz önünde bulunduran bir yaklaşım değil. Bu nedenle de haklı olarak uluslararası camiada oldukça eleştiriye uğradı. Zamanla yeni silahlı çatışmalar ortaya çıktıkça dünyada, Ruanda'da, Yugoslavya'da, Sierra Leone'da çeşitli çatışmalar ortaya çıktıkça, görüldü ki tecavüz aslında bir savaş silahı olarak kullanılabilir, bir soykırım aracı olarak kullanılabilir, bir insanlığa karşı suç aracı olarak kullanılabilir. İşte o zaman bu mahkemelerin yargılamalarıyla birlikte cinsel ve toplumsal cinsiyet

temelli şiddet eylemleri, cinsel şiddet suçları olarak adlandırılmaya başlandı.

Ve böylelikle bu bahsettiğim silahlı çatışmalar sırasında onlara özgü olarak kurulan uluslararası ceza mahkemelerinin yargılamalarıyla bu eylemler dediğim gibi hem savaş suçu, hem insanlığa karşı suç, hem de soykırım suçu olarak kabul edildi ve bunlara ilişkin kararlar ortaya çıkmaya başladı.

Roma statüsüne gelecek olursak, Roma statüsü, uluslararası ceza mahkemesinin kurucu anlaşması olan Roma statüsü, çeşitli cinsel eylemleri tek tek sayarak, bunların bu bahsettiğimiz üç suç tipini oluşturduğunu söylüyor. Aslında57.27 düzenlenmiyor, ama yine mahkeme kararlarında bunlara ilişkin yapılan yorumlar da var. Peki bu eylemler neler? Tecavüz, cinsel köle haline getirme, fahişeliğe zorlama, hamileliğe zorlama, sterilizasyona zorlama ve benzer ağırlıktaki diğer cinsel şiddet eylemleri. Bunların hem insanlığa karşı suç, hem de savaş suçu oluşturduğu Roma statüsünün 7 ve 8.maddelerinde düzenleniyor. Yine 7.maddede, toplumsal cinsiyet sebebiyle zulmetme eylemi de bir insanlığa karşı suç olarak düzenleniyor.

Peki, Roma statüsü yalnızca cinsel şiddet eylemlerini mi düzenliyor, yoksa toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemlerini de düzenliyor mu diye soracak olursak, bu aslında çok temel bir tartışma, ülkemizde de şu an güncel olan bir tartışma. Roma statüsünün ilk taslağında, Türkçeye toplumsal cinsiyet olarak çevrilen gender terimi yoktu. Fakat daha sonra bazı devletlerin ve hükümet dışı örgütlerin uygulamalarıyla, istekleriyle birlikte, bu terim statüye sokuldu ve insanlığa karşı suçların düzenlendiği 7.maddenin 3.fıkrasında gender teriminin tanımı yapıldı.

Burada bu hükümde şöyle diyor. Bu statünün amacı bakımından toplumsal cinsiyet, toplumsal bağlamda kadın ve erkek olmak üzere iki cinse atıf yapmaktadır. Şimdi buradaki toplumsal bağlamda ifadesinin aslında cinsiyetin yalnızca biyolojik unsuruna atıf yapmadığı, sosyal unsuruna da atıf yaptığı yönünde yorumlanmış bir kısım yazarlarca veya hükümet

dışı örgütlerce veya feministlerce. Buna mukabil diğer yazarlarsa, hayır bu hükümde cinsiyet seks ve gender terimi aslında aynı anlama gelecek şekilde kullanılıyor denilmiş. Dolayısıyla doktrinde tam bir görüş birliğinin olduğunu söylemek mümkün değil. Uluslararası ceza mahkemesi de kendi yargılamaları ve düzenlemeleri içerisinde bu gender teriminin tanımını yapmamış durumda. Fakat münferit birtakım uygulamaları var. Bunlardan en önemlisi, savcılık ofisinin 2014 tarihli bir prensip raporu var. Bu prensip raporunun başlığı da, cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli suçlara ilişkin prensip raporu. İşte bu raporda savcılık ofisi, bu şiddet eylemlerinin toplumsal yönüne de vurgu yapıyor ve diyor ki, toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemleri yalnızca cinsel şiddet eylemlerinden oluşmaz, aynı zamanda bireylere atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri dolayısıyla gerçekleştirilen diğer eylemleri de kapsar ve buna örnek olarak da biraz önce bahsettiğim 7.maddedeki insanlığa karşı suçlar içerisinde düzenlenen toplumsal cinsiyet sebebiyle zulmetme eylemini örnek olarak gösteriyor.

Bu rapor mahkeme için bağlayıcı mı? Hayır değil, fakat savcılığın yaklaşımını, soruşturmalardaki ve kovuşturmalardaki yaklaşımını göstermesi açısından önemli bir aşama, bu şekilde de değerlendiriliyor doktrinde ve yine mahkemeye tabii yol gösterici olabilmesi açısından da önemli.

Bu rapor şu yönden de önemli. Uluslararası ceza mahkemesinin soruşturma ve kovuşturmalarında artık toplumsal cinsiyet temelli suçlara öncelik vereceğiz deniyor raporda. Çünkü uluslararası ceza mahkemesi son birkaç kararında bu konuya ilişkin oldukça uluslararası toplum tarafından eleştiriye uğradı. Bunlardan bir tanesi Bemba kararı. Bemba kararı aslında bir manada olumlu bir karar, bir manada da olumsuz yönleri olan bir karar. Bu kararda ilk defa uluslararası ceza mahkemesi tecavüzün bir savaş silahı olarak kullanıldığına ilişkin bir mahkumiyet kararı verdi, insanlığa karşı suç ve savaş suçu oluşturduğunu söyledi. Fakat daha sonra 2018 yılında temyizde beraat etti. Fakat bunun sebebi bu suç dolayısıyla değil, üstün sorumluluğunun olmaması sebebiyle beraat etti.

Bu davada ne eleştiriliyor diyecek olursak, dava öncesi da-iresi, kadınların zorla çıplak bırakılmasının, insanlar içerisinde toplumda çıplaklığa zorlanmasının bir cinsel şiddet eylemi olmadığını, çünkü cinsellik saikini içermediğini söylemişti. Bu aslında uluslararası ceza mahkemesinin kendinden önceki ceza mahkemelerinin içtihatlarını da çok dikkate almadığını gösteriyor. Çünkü Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesinin çok önemli bir Akayesu Kararı var. Bu kararda Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi, cinsel şiddet eylemlerinin yalnızca fiziksel teması gerektirmediğini ve kişinin kadınların veya erkeklerin zorla çıplak hale getirilmesini, çıplaklığa zorlanmasının aslında bir cinsel şiddet eylemi oluşturduğunu ve insanlığa karşı suç teşkil ettiğini söylemişti. Dolayısıyla uluslararası ceza mahkemesi hem uluslararası camia tarafından, hem de doktrin tarafından oldukça eleştiriye uğradı.

Süremi çok aşmamak adına burada noktalandırıyorum. Bir davam daha var, ama soru gelirse ondan da bahsedirim.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Bilge TANRIBİLİR (Oturum Başkanı)- Gayet güzel, enteresandı, teşekkür ediyoruz bütün konuşmacıları. Evet, şu anda sunumlar bitti, 10 dakikamız var. Eğer sorularınız varsa lütfen onları yöneltebilirsiniz, sizi bekliyorum.

Hocam ben o zaman izninizle Damla Hocaya bir şey sormak istiyorum.

SALONDAN- Bütün hepimiz sonuçları tartışıyoruz, sonuçları konuşuyoruz, sebepleri konuşmuyoruz. Onun için de çözüm üretilmiyor. Hep sonuçlar üzerinde, işte şu kadar... İşte sabah televizyonu açtım, ilk söylenilen şu. 2018'de 485 kadının ırzına geçildi. Bu yani sürekli istatistiki bilgi veriyor. Çünkü işlenen bir cinayet var, bir baba çıkıyor iki tane oğlunu öldürüyor, kardeşlerini öldürüyor, beş kişiyi öldürüyor. Belki de yarın nefsi müdafaa denilir, kravat filan bağlar bir şey yapar...

Prof. Dr. Bilge TANRIBİLİR (Oturum Başkanı)- Aman Hocam öyle olmasın, çünkü biz Çankaya Üniversitesi olarak

bu konuda son derece hassasız. Bir akademisyen odasında hunharca katledildi, bir kravatla dahi kurtulması, hafifletici sebep kullanılması...

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU- Hafifletici sebepler, tahliye edici sebepleri o kadar istismar ediyorlar ki, bu kadar istismarın olduğu bir yerde bu kadar tahrik edici sebep diye uydurup uydurup ceza düşürmek iyi bir şey mi?

Prof. Dr. Bilge TANRIBİLİR (Oturum Başkanı)- Hiç değil. Teşekkür ediyoruz katkılarınız için. Anlaşılan soru gelmeyecek, ben de sorumu çekeyim, bundan sonraki oturumu engellemeyelim.

Hayır, sadece şunu sormak istiyordum. Kadın askerlere daha fazla yer verilmesinin, oradaki yerel halka iletişim açısından ya da bazı sorunların tespit edilmesi açısından önemli olduğunu söylediniz. Ama devletler ise, buna karşı çıktıklarından bahsettiniz, onların da askeri disiplinli vesaire noktalarından herhalde bu konuda birtakım kayıtları vardı.

Ama hep şunu düşünmüştüzdür, erkekler daha çok savaşımaya yatkındır, kadınlar ise birazcık daha farklı yöntemlerle meseleleri halletme yönünde ilerlemeyi tercih ederler. Bunu askerlik kimliğiyle mi yapmalılar, yoksa başka yöntemlerle mi acaba bu hareketlerde görev alsalar da, asıl kadınların sahip olduğu güçleri oralarda sergileseler daha iyi olmaz mı?

Arş. Gör. Damla AKKAYA- Hocam bununla ilgili de çalışmalar var, süremiz kısa olduğu için ben bununla ilgili bilgi veremedim. Ama yapılan çalışmalar, özellikle asker alımlarında devletlerin uyguladıkları standartların ve testlerin erkek gücüne göre oluşturulduğunu gösteriyor. Yani daha fazla güçlü olanı almaya çalışırsanız evet erkeği alırsınız, ama eğer esneklik söz konusuysa, analitik düşünme, kendini koruma veya saklanma vesaire gibi yine muharebe alanında gerekli olan özellikler bakımından kadınların çok daha ileride olduğu şeyler var. Fakat şu anda bütün dünya çapındaki devletlerin yaptıkları asker alımında önemli olan fiziksel güç, ne kadar

hızlı koşabilir, şunu yapabilir mi, kaldırabilir mi vesaire. Ama ortalama bir insan olarak hem kadın hem erkek açısından bakılırsa ki, Türkiye’de de biliyorsunuz 2017’den beri bildiğim kadarıyla kadın komandolar var. Kadınların savaş alanında çok işe yaradığı ve hatta erkeklerden çok daha rahat adam öldürdükleri ispatlanmış hocam. Çok daha çekinmeden, kadınların daha çekinmeden adam öldürdükleri askerlerin özellikle, bunu söyleyen çalışmalar var. Ben o yüzden askerliğe de yatkın olduklarını düşünüyorum.

Prof. Dr. Bilge TANRIBİLİR (Oturum Başkanı)- Ama ben yatkın olmamalarını tercih ediyorum açıkçası, başka yöntemler, yani şiddet dışında...

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU- Şimdi asker kadınlar bilgi almakta daha iyiler. Şimdi bilgiyi ne konusunda alıyorlar? Siz dediniz ki silahların nerede gömüldüğünü bilmem ne olduğunu filan. Peki, o silahları diyelim ki ülkesinin bağımsızlığını savunan insanların silahlarının yerlerini gösteriyorlarsa ülkelerine hizmet mi ediyorlar, ihanet mi ediyorlar meselesi ortaya çıkıyor.

Arş. Gör. Damla AKKAYA- Hocam ben barış operasyonunun teorik olarak amacının ve şeyin meşru olduğunu varsayarak yapıyorum bunu.

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU- Orada da böyle bir nokta gözden uzak tutulmamalı.

Prof. Dr. Bilge TANRIBİLİR (Oturum Başkanı)- Peki, teşekkür ediyorum, oturumu kapatıyorum. Katılımlarınız için tekrar teşekkür ediyorum.

BİRİNCİ GÜN DÖRDÜNCÜ SALON DÖRDÜNCÜ OTURUM

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU- Evet, bu saatte burada olmanız bile bizim için çok büyük önem taşıyor. Bugünkü düzenleme açısından biraz yanlışlık yapılmış gibi geliyor bana. Çünkü bugün hemen hemen bütün üniversitelerde, bütün kuruluşlarda bir şekilde kadınlar günü toplantısı yapılıyor, 8 Mart toplantısı yapılıyor. O nedenle bugün böyle uluslararası bir toplantıya bu kadar az katılım olmasını, buna bağladım ben. Çünkü bundan önce de bulunduğum toplantılarda bu kadar olmuyordu.

Bir de katılım sayısı düşük olmasına rağmen, dört tane salon açılmış olması da biraz, böyle olacağı düşünülseydi açmazlardı diye düşünüyorum, ama yanlış olmuş. Ama inşallah yarın daha dolu salonlarda bu toplantılar devam eder.

Şimdi değerli izleyiciler, öncelikle emekçi ya da tüm kadınların kadınlar gününü hem anıyorum, hem kutluyorum. Aslında öncelikle anma günü değil mi? Çünkü Amerika'daki o olayı dikkate aldığımızda, öncelikle bir anma günü. Ben biraz önce de söyledim, burada olan arkadaşlarım duymuştur. Biz genelde hep bilimsel toplantılarda da hep sonuçlar üzerinde duruyoruz, sebepler üzerinde çok duramıyoruz. Bugün sabahtan beri dinlediğim toplantıları dikkate aldığım, kadınların o kadar çok sorunu var ki, yani Türk kadınlarına özgü değil, bütün dünya kadınlarının o kadar çok sorunu var ki, bunları çözmek için çok büyük çabalar, çok büyük düşünce değişiklikleri, zihin yenilemelerinin olması gerekiyor. Aksi takdirde bir

adım ileri gidilebileceğini çok düşünmüyorum.

Neden düşünmüyorum? Bakın değerli dinleyenler, 8 Mart'ın arifesinde, yani bugünün arifesinde ülkemizde ve İslam dünyasında, yani bir İslam dünyasının örgütü olduğunu söyleyen bir örgütün düzenlemeleri oldu değil mi? Kadınları çok yakından ilgilendiren düzenlemeler oldu. Ne oldu bu düzenlemeler? Bu düzenlemeler yapılırken bizim Diyanet'in sözlüğünde herhalde sevgi ve saygı olmadığı için, cehalette hiyerarşi yoktu. Öyle bir söz var, cehalette hiyerarşi yok diyor, cahil cahildir. Cahilin A'sı da cahildir, Z'si de cahildir. Yoktur deyişini sanki doğrularcasına itaat sözcüğünü kullandı, bizim Diyanet itaat sözcüğünü kullandı. Ne dedi? İtaatle saygı sözcüğü arasında nasıl bir fark var? Bunu düşündü mü düşünmedi mi? Ben düşünmediğini zannediyorum, çünkü bizim Diyanet'in sözlüğünde pek böyle sevgi saygı, yani aile içinde karşılıklı sevgi ve saygı pek birinci planda gözüküyor.

Bakın, itaat sözcüğünün sözlük anlamı şöyle. Üç tane anlam vermişler itaat sözcüğüne. Bir, söz dinleme; iki, emre göre hareket etme; üç, boyun eğme. Peki, saygı sözcüğünün karşılığı ne sözlükte? Nitelikleri, yaşlılığı veya yaraşır ve yararlılığı dolayısıyla bir kimseye karşı dikkatli ve ölçülü davranmayı aşıl原因 duyu. Şimdi Diyanet bunu öngörmüyor, itaat sözcüğünü kullanıyor. Yani kadınlarımız kocalarına itaat ederlerse iyi kadın olacaklar. Hem diyoruz ki inancımız gereği, cennet annelerin ayağının altındadır diyoruz, böyle bir özdeyişimiz var. Arkasından da diyoruz ki, kocanın sözünü dinle, ona boyun eğ, o ne isterse onu yap, iyi kadın ol, yine cennete gidersin. Demek ki annelerin ayağının altında cennet lafı biraz şüpheli hale düşüyor böyle bir anlayış karşısında.

Şimdi çağdaş ülkelere bakıyorsunuz, gelişmiş çağdaş toplumlar bu itaat sözcüğünü habis bir sözcük olarak kabul ediyorlar ve bunu sözlüklerden çıkarmaya uğraşıyorlar. Habis bir sözcük olarak kabul ediyorlar. Çünkü bunu da nereden, yani nereden böyle bir fikre ulaşmışlar? İkinci dünya savaşından sonra, işte bu Nürnberg mahkemeleri şunlar bunlar aşamasından daha sonraki bir tarihte biliyorsunuz Eichmann denilen

bir vatandaş vardı Almanya'da. Bunun görevi neydi? Yahudi veya hoşlarına gitmeyen insanları toplayıp kamplara göndermek, oralarda infazlarını sağlamak değil mi? Bunu yapan bir arkadaş. Bu Arjantin'de yakalanıp İsrail'e getirilip orada yargılandığında, ısrarla bir şeyi savunuyor. Diyor ki, ben suçsuzum, benim hiçbir suçum yok. Ben diyor Almanya'daki geçerli olan yasalara göre ve bana verilen emirleri yerine getirdim, benim ne suçum var diyor, benim hiçbir suçum yok diyor.

O zaman bunu ısrarla belirtiyor, itaat ettim onların emirlerini yerine getirdim. Şimdi bu arkadaş bunu söylerken herhalde yasallıkla, meşruiyeti birbirine karıştırıyor. Yani yasal olanı yaparsam gönlüm rahattır, ben görevimi yaptım diyebilirim. Halbuki yaptığı işin meşruiyetle hiçbir ilgisi yok değil mi? Yaptığı iş doğrudan doğruya bir cinayete yataklık etmek, cinayetler serisine yataklık etmek.

Şimdi bakın, niye böyle yapıyor acaba diye düşünüyorsunuz sürekli kendini ben suçsuzum diye savunurken? İnsanın aklına şu geliyor. Çünkü bu vatandaşın düşünme yetisi ortadan kalkmış, düşünemiyor, düşüncesi körelmiş. Düşünce üretmediğiniz zaman çözüm üretemezsiniz değil mi? Yani felsefenin temel kurallarından bir tanesi. Eğer düşünce üretmiyorsanız, çözüm de üretemezsiniz.

Şimdi bakın bu itaat sözcüğü Almanların kafasında ne kadar yer etmiş ki, Şansölye Merkel bundan belki altı ay önce bir söz söyledi. Dedi ki, hoşgörü boyun eğmek değildir. Hoşgörü bir insana bir hata yaptın, bunu hoş görüyoruz kabul ediyoruz, bir daha böyle yapma, bunlara dikkatli ol anlamındadır hoşgörü, boyun eğmek anlamında değildir. Ben diyorum ki, işte bütün bunları düşündükten sonra hepimizin hepimizin karşılıklı saygı ve sevgiyi içselleştirmiş, çalışkan, utanma duygusu olan ve alçakgönüllü bireylerden oluşan, kadının aklının ve gücünün tartışılmayacağı bir toplumda yaşayın ve insanları yaşatın.

Hepinizi bu düşüncelerle selamlıyorum ve sözü hemen... En genciniz hangisi? En genciniz diye sormak ayıp oldu özür

dilerim, meslekte en kıdemsiz olanınız hangisi? Ondan başlayalım. Hadi bakalım.

Dr. Öğr. Üy. Pelin KARAASLAN- Teşekkür ederim Hocam. "Hukuk cinsiyetçi reklâmlara müdahale etmeli midir?" sorusunu tartışacağım.

Cinsiyetçi reklamlar pek çok farklı görünümde ortaya çıkabilir ve aslına bakılırsa sadece ve her zaman kadınlar aleyhine sonuç doğuran bir reklam türü de değildir bu. Erkekler de zaman zaman bundan muzdarip olabilirler ve aslına bakılırsa homofobik reklamları da cinsiyetçi reklamlar olarak nitelendirmek mümkün. Ancak bilinçli ya da bilinçsiz olarak çoğu kez kadını hedef alan reklamlardır cinsiyetçi reklamlar. Ben de günün anlam ve önemi nedeniyle konumu kadına yönelik cinsiyetçi reklamlar olarak sınırlandırıyorum.

Kadına yönelik cinsiyetçi reklamları iki farklı açıdan tanımlamak mümkün. İlk olarak kadın ve erkeklere dair belli rol modeller üreten ve bu yolla kadın ve erkek ilişkilerinde olması gereken eşitliği zedeleyen ve kadının toplumsal statüsüyle ilgili toplumda halihazırda var olan algıları normalleştiren reklamlara cinsiyetçi reklamlar diyoruz. Diğer bir görünümü de cinsiyetçi reklamların, kadını ve daha da özelleştirecek olursam kadın bedenini tanıtılan ürünün, yani reklama konu olan ürünün tanıtımına doğrudan etkisi olmamasına rağmen, doğrudan hizmet etmemesine rağmen bir dekor olarak kullanan reklamlara da cinsiyetçi reklamlar diyoruz.

Şimdi ben bunun son yıllardaki örneklerinden birkaç tane sini size aktarmak istiyorum. Mesela geçtiğimiz sene Fransa'da bir AVM'de, bir kadını memnun etmek için dört kelime yeterli, "seni seviyorum" ve "fiyatlarda indirim" şeklinde cinsiyetçi sloganlar içeren bir afiş kullanılmış ve geniş yankı uyandırmıştır. Yine bir kalem üreticisinin Güney Afrika'da "kadın gibi görün, hanımefendi gibi davran, erkek gibi düşün ve patron ol" şeklinde bir sloganla reklam yaptığını da görüyoruz.

Bir tane de ülkemizden örnek vereyim. Bu çok tirajlı bir gazetenin emlak reklamı. Reklamda bir kadın mutfakta iş ya-

pyor ve arkadan bir ses de kadına sesleniyor ve diyor ki “Macide sen daha yeni gelirken açtığın mantıyla kaynananın aklını başından almış kadınsın, istersen hürriyet emlaktan da istediğin evi seçip alırsın” şeklinde bir ses arkadan duyuluyor.

Kadın bedeninin dekoratif unsur olarak kullanıldığı cinsiyetçi reklamlara örnek olarak da, mesela çok ünlü bir parfüm markası, dünyaca ünlü bir markanın billboardta parfümü kadının iki göğsü arasına yerleştirerek resmetmesi örneğini verebiliriz.

Şimdi bu tür cinsiyetçi reklamlarla ilgili aslında daha yüzlercesini vermek mümkün. Hatta bu yeni moda bir akım da değil, 50’li 60’lı yılların başından beri Avrupa’da, Amerika’da ve daha dünyanın pek çok yerinde böyle reklamlara rastlamak mümkün. Ancak medyanın hayatımızın her alanına girmeye başladığı 2000’li yılların başından beri bu reklamlar toplumdaki belli kesimlerin hassasiyetini arttırmaya başladı. Başka ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de eğitilmiş kadın nüfus ve belli bazı sivil toplum kuruluşları bu reklamlara tepki gösterdiler ve hatta tepkileri o kadar caydırıcı ve geri adım attırıcı nitelikte oldu ki, işletmeler bu reklamlar üzerine çoğu kez billboardlarını ya da reklamlarını vesaire kaldırmak durumunda kaldılar.

Ama benim sorum şu: Bu cinsiyetçi reklamlar sadece toplum tepki verdikçe, işletmelerin satış kaygısıyla reklamlarını geri çekmek zorunda oldukları bir durum olarak mı kalmalı, yoksa hukuk yani devlet eliyle de bu tür reklamlara müdahale edilmeli mi?

Şimdi burada değerlendirilmesi ve bir terazinin kefelerine konulması gereken iki husus var. Birincisi, reklamların düşünce ve ifade özgürlüğünün bir yansıması olması. Gerçekten de reklamlar topluma dair bir aynadırlar ve toplum yaşantısıyla toplum alışkanlıklarını kendine özgü bir pazarlama ifadesiyle hedef kitleye aktarırlar. Ama bu reklamlara dair madalyonun sadece bir yüzü, diğer yüzü de reklamların toplum alışkanlıklarının ve kişisel algılarımızı yönlendirebiliyor olması. İşte bu algı yaratabilme ve yönlendirebilme özellikleri, reklamlarda

yer alan tüm sözel görsel ve yazılı ifadelerin düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında kalmasına engel olmuş ve reklamların içeriğine dair hukuki denetlemeler getirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. İşte bu yüzden bugün aldatıcı reklamlar, rakip firmaların ürünlerini kötüleyici, tüketici nezdinde bunlar hakkında kötü intiba bırakıcı reklamlar ya da tüketicinin duygularını istismar edici reklamlar hukuka aykırı olarak kabul edilirler. Yine toplumda belli kesimleri ayrımcılığa uğratacak, insan onurunu zedeleyecek reklamlar da, yine bu cinsiyetçi reklamlar kapsamında düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırını aşan durumlar olarak değerlendirilirler.

Şimdi benim sorum da şu yine. Peki, bu düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırlarını aşıcı durumlara cinsiyetçi reklamları dahil etmemizde engel olan şey ne? İşte bu durum Türkiye’de henüz hukuki ve siyasi arenada masaya yatırılmamış. Buna karşın Avrupa Birliği ülkeleri yavaş yavaş konuyu tartışmaya başlamış. Birkaç örnek aktaracağım. Mesela Münih Belediye Meclisi 2018 yılında oybirliğiyle, şehirdeki cinsiyetçi reklamların kaldırılması yönünde bir karar almış. İsviçre’de parlamentoyla ilgili soru önermeleri verilmiş, ne yapmayı düşünüyorsunuz cinsiyetçi reklamlara karşı şeklinde.

Bir gelişme de İsveç’te yaşanmış. İsveç’te reklam kurulu, cinsiyetçi olduğu gerekçesiyle şöyle bir reklamı yasaklıyor. Reklamda bir kadın bir erkek sevgili yürürlerken, çiftin yanından bu bizim çiftteki sevgili kadından nispeten daha hoş havalı bakımlı bir kadın geçiyor ve erkek tabii ki yanındaki sevgilisini bırakıp dönüp ona doğru bakmaya başlıyor. Erkeğin sevgilisi de şaşkınlık içerisinde tabii ki adama bakıyor. Şimdi İsveç reklam kurulu bunu iki açıdan cinsiyetçi bulmuş, yani hem kadına hem de erkeğe yönelik cinsiyetçi bulmuş. Bir yandan kadını güzel bakımlı havalı olduğu sürece tercih edilebilen bir meta olarak gördüğü için kadına yönelik cinsiyetçilik var olayda, öte yandan da erkeği kadına değer vermeyen, ondan kolayca ve başkası için vazgeçebilen bir şekilde temsil edildiği için erkeğe yönelik de bir cinsiyetçilik var gerekçesiyle reklamı yasaklamış.

Bir başka gelişme de Almanya'dan ve belki de hatta en önemlisi. Bir organizasyon var Almanya'da, yıllardır bu cinsiyetçi reklamların kavgasını veriyor. İşte imzalar topluyor, kampanyalar yapıyor vesaire ve sonuçta da başarılı oluyor ve cinsiyetçi reklamlar konusunu meclis çalışma grubunun gündemine aldırma'yı başarıyor. Çalışma grubunun da şu anda üzerinde tartışılan husus, hukuka aykırı reklamları da düzenleyen Alman Haksız Rekabet Kanununa, cinsiyetçi reklamların yasaklanmasına yönelik bir düzenleme getirilebilir mi?

Şimdi çok kolay değil tabii, böyle ifade özgürlüğünü kısıtlayan bir düzenlemeye Almanların çok sıcak bakması. Hatta aksi görüşler de var büyük ölçüde erkekler tarafından geliyor bu görüşler ve şunu söylüyorlar. Hukukun toplumu ahlaki olarak eğitme gibi bir misyonu yoktur. Yine kadının kültür savaşına taraf olma gibi bir misyonu da yoktur. Bu şekilde görüşler aktarılıyor. Ancak dikkat edilirse, burada konu aslında neyin ahlaklı olması gerektiği konusunda topluma bir dayatma yapılması gerekliliği değil. Burada zaten hatta, yani kadın bedenini işte çıplaklığı tabulaştırma gibi bir derdi zaten Almanların hiç yok. Burada konu, kadın bedeninin ürünün doğrudan tanıtımına etkisi olmaksızın kullanılıyor olması. Tabii ki bir bikini reklamında kadın vücudu belli ölçüde sergilenenecektir, bu reklamın içindeki ürünün doğası gereğidir. Ancak demin örnek verdiğim parfüm örneğinde ya da mesela dondurma reklamlarından çok sıkça görebiliriz değil mi? O dondurma mutlaka bir yerlere akarak yenir vesaire. Bu tür reklamlarda kadının kullanılması sadece dikkat çekmek, yani bakışları reklama yöneltmek amaçlı kullanılıyor. Dolayısıyla tepki çeken durum da bu.

Ve nitekim komisyonda çalışma raporunda, insan onurunu zedelediği ve ayrımcılığa yol açtığı sürece cinsiyetçi reklamların yasaklanabileceği yönünde notlar düşülmüş ve şöyle ifadeler kullanılmış dikkatimi çeken. Kadının bu "eli işte gözü oynasta" tabii ki Almanlar bu şekilde ifade etmiyor, ama aklı beş karış havada, sadece süs püs düşünen halleri, kadının başta iş yaşantısına alınmak üzere toplumda, işte cadde de sokakta vesaire pek çok yerde ayrımcılığa uğramasına yol

açıyor. Dolayısıyla tam da ayrımcılığa uğratan bir yapı ortaya çıkarıyor.

Peki, bizim ülkemizde durum nasıl dersek, şimdi kadın bedeninin dekor olarak kullanılmasının ya da herhangi bir şekilde kullanılması, tabii ki bizim ülkemizde yasaklanan bir durum. Bazen hani duruma el atılıyor tabii ki, ama fark şurada. Bizde toplum ahlakı bozulur gerekçesiyle bu müdahaleler yapılıyor. Hiçbir zaman saik, kadının onuru zedeleniyor, meta olarak kullanılıyor saiki değil. Yani sadece ahlaki güdülerle bu müdahalede bulunuluyor.

Diğer durum ise, yani kadınların iş hayatında vesaire ayrımcılığa uğrayabilecek olması durumu ise, zaten bizim ülkemizde hat safhada geçerli. Hatta şu açıdan bir dipnot da düşmek istiyorum. Almanların Haksız Rekabet Kanunu ve bizde ticari reklamları düzenleyen yönetmeliğin her ikisinin de kaynağı bir Avrupa Birliği direktifi ve bu direktif reklamların hukuka aykırılığı değerlendirilirken, ölçüt alınacak tüketiciyi ortalama tüketici olarak tanımlıyor. Bunun içeriğini de, ortalama tedbirli dikkatli, algısı yüksek, her şeyden kolay etkilenmeyen bir tüketici modeli çiziyor. Biz de bu ortalama tüketici kavramını kullanıyoruz, ama reklam kurulu kararlarının, yani Türk Reklam Kurulu kararlarına bir bakılacak olursa çok net gözüküyor ki, bizdeki ortalama tüketici biraz daha kolay etkilenen, reklama göre davranışlarını nispeten daha kolay yönlendirebilecek bir tüketici türü. Dolayısıyla reklamlardan etkilenerek kadınların ayrımcılığa uğrayabilme ihtimali bizim ülkemizde de oldukça fazla.

Öte yandan bana göre bu aile içi yaşantısını da çok olumsuz etkiliyor kadının. Hocamızın başta belirttiği gibi, yani kadını kocasına ve kayınvalidesine yaranmak durumunda bir varlık olarak gösteren ve bunu da ancak ev işlerinde gösterdiği becerileriyle başarmış sayılan, üstüne de hatta bu Trabzon burmasını da takarsa, işte bunu da alan eyvallah diyen bir şekilde temsil edilmesi, aslında Türk Medeni Kanununda düzenlenen evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri fiiliyatta kadın aleyhine hukuki bir şekilde genişletmiş oluyor. Dolayı-

sıyla Almanlar ki, düşünce özgürlüğünün sınırlarını reklamlar bazında daha geniş çizerler bizden, onlar bu konuyu masaya yatırıyorlarsa hukuki olarak, bizde de bu konular artık yavaş yavaş en azından tartışılmalı görüşümdedir.

Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU (Oturum Başkanı)-
Evet, son söz hanımların olsun.

Dr. Öğr.Üy. Zeynep KARAER GÜÇLÜ- Öncelikle tabii ben de tüm katılımcılar gibi düzenleyicilere, başta Türkiye Barolar Birliği olmak üzere, Hacı Bayram Veli Üniversitesinin tüm katkı sağlayanlarına teşekkür etmek istiyorum ve konum itibarıyla “Modern Zaman Köleliği Göç ve Ceza Hukuku” üzerine düşünceler” başlıklı bir tebliğin, emekçi kadınlara adanmış bir güne denk gelmesini kendi adıma önemli atfediyorum. Sadece emekçi kadınlar olduğu için değil, ama kölelik olgusunun yadsınamaz bir dünya gerçeği olgusu olması bugün daha anlamlı kılıyor bence kendi açımdan sunumumu hiç şüphesiz.

Şöyle bir gerçeği aktararak hatırlatarak konuya başlamak istiyorum. Birleşmiş Milletlerin aktarımı uyarınca dünya üzerinde şu andaki, bu ivme artan bir ivme hiç şüphesiz, 68 milyon insan bulunduğu yeri terk etmek durumunda kalan kategorisinde ki, bunun yaklaşık yarısına tekabül eden, yarısından biraz daha az 28 milyonu ülkesinin dışına çıkmak zorunda kalan kişi statüsünde. Bunlar arasında başta söylemek isterim ki, mutlaka zorunlu bir göç olgusunun, daha doğrusu hukuk dışı bir göç olgusundan bahsedilmiyor. Bunlar tamamen yasal veya yasadışı göç oranlarının hepsini kapsar şekilde ifade edilen rakamlar ve bu sayı giderek artacak. Ülkemiz açısından bakıldığında da, ülke nüfusunun yüzde 4’ünün, hatta yüzde 5’ine yaklaşan bir oranının göç edenlerden oluştuğunu dikkate aldığımız zaman, göç ve kölelik modern zaman köleliği arasında bir hukuki denge kurmak zorunluluğu ortaya çıkıyor.

Zira modern zaman köleliği, hepimizin aşına olduğu, filmlerden bildiği ya da kimi okumalarımızdan bildiğimiz o eski

mülkiyet anlayışına dayanan bir köleliği ifade etmiyor. 1926 tarihli Milletler Cemiyeti Kölelik Sözleşmesinde yasaklanan şekliyle bedensel bir hâkimiyeti ifade etmiyor günümüzde. Daha ziyade emek, beden ve zihin sömürüsünü ifade eden daha üst bir kavramı, hocamın tebliğiyle de yakın alakalı olan insan onurunun yok sayılması, insanın metalaştırılmasını günümüzde aslında ortaya koyuyor.

İnsan haklarına neoliberal yaklaşımlarla birlikte, hocamın çok doğru bir şekilde işaret ettiği üzere, erkekten ayrıştırılmaya çalışılması çabalarının bir yansıması olarak insan iradesinin de sanki sadece kadına ya da sadece erkeğe özgüymüş gibi anlaşıldığı bir dönemden geçtik. Ama bugün biliyoruz ki ve kabul ediyoruz ki, insan onuru, insanı insan yapan en alt değerdir, Anayasa Mahkemesi buna açıkça işaret ediyor. Ve diyor ki, bu öyle bir çizgi ki, ondan aşağı davranmak insanı insan olmaktan çıkartır.

İşte modern zaman köleliği dediğimiz olgu da, insanı insan olmaktan çıkartan, irade serbestisini, bu alandaki doktrinel tartışmaları bir kenara bırakarak yok sayan, tüm eylemleri hukuken kabul edilemez olarak öngören bir kavram modern zaman köleliği. Modern zaman köleliği dediğimiz olgu, genellikle insan ticareti olgusuyla birlikte açıklanıyor ve bu çerçevede ceza hukukuyla ilişkisi tabii ki TCK üzerinden normatif bir yaklaşımla 80.maddeyle karşımıza çıkıyor. Zira 80.maddenin başlığı, 2000 tarihli kısaca Palermo Protokolünde olduğu üzere insan ticareti ifadesini taşıyor ve madde gerçekten uluslararası sözleşmelere uygun şekilde araç fiillerle, yani insanın iradesini ortadan kaldırmaya yönelik fiillerle amaç hareketlerin elde edilmesini yasaklayan bir düzenleme olarak karşımıza çıkıyor 80.maddede bu olgu.

Bu olguya dikkat çekmek istedim. Uluslararası hukukçu hocalarım beni başışlasınlar. Çünkü özellikle günümüzde popülist ve totaliter yaklaşımların ön plana çıkması, uluslararası hukukun varlığını ve geleceğini bizlere biraz sorgulatıyor. Dolayısıyla iç hukuktaki ceza normlarını, bireyi ve onuru ko-

ruyan normlara öncelik vermemiz gerektiği düşüncesini biraz yaygınlaştırıyor.

80.maddedeki bu modern zaman köleliğinin yansıması olarak kabul edilen insan ticareti, ülkemiz ve dünya açısından bakıldığında, ülkemiz önemli bir veri tabanı. Çünkü 2000'li yıllardan sonra insan ticaretinde sömürü alanı olarak kabul edilen ülkelerden bir tanesi, maalesef geçiş ülkesi olması sebebiyle. Bu açıdan bakıldığında, 80.maddenin birçok yönüyle ele alınması gerekiyor. Ama ben sadece sunumu da çok uzatmamak adına, Yargıtay kararlarına yansıyan ve eleştirilen yönlerine değinmek istiyorum. Çünkü bu yönleri belki ülkemizin bir öncü olmasına vesile olabilir nitelikte yönler.

Maddeye baktığımız zaman 80.maddede, insan ticaretinin, yani insanın metalaştırılmasının yasaklandığını, ağır bir cezai yaptırıma tabi tutulduğunu görüyoruz. Ancak düzenleme yerinin uluslararası hukuki menfaatlerin korunduğu giriş kısmı olarak belirlendiğini görüyoruz. Bu belirleme ceza hukuku açısından suçla korunan hukuki menfaatin tespiti noktasında önemli. Çünkü kanun koyucu bu suçu öncelikle düzenleyerek, suça verdiği öneme işaret ediyor, ancak bir yandan da bunun süjesi birey değilmiş izlenimini bizde uyandırıyor. Çünkü maddenin düzenlemesine baktığımız zaman, mağduru yani bireyi, onuru korunması gereken, iradesi korunması gereken bireyi suçun objesi olarak kabul ettiğini görüyoruz.

Gerçekten hem madde gerekçesi, hem Yargıtay uygulamaları sıklıkla 80.maddenin söz konusu olduğu hallerde katılan ifadesini kullanıyor ve bu sebeple de özellikle birden fazla kişinin insan ticareti suçunun mağduru olduğu hallerde, zincirleme suç hükümlerini uygulamaktan geri duramıyor maalesef düzenleme gereği ve bir cezanın artırılarak uygulanması şeklinde, çok da caydırıcı olmayan bir yönü benimsiyor. Bu sebeple maddeye getirilebilecek ilk eleştiri, bu şekliyle de eleştiri eğer dikkate alınırsa Kıta Avrupa'sı açısından en azından öncü olunacaktır. Maddede bireye ait hukuki menfaat olduğuna öncelikle işaret edilmesi gerektiği gerekçe kısmında belirtiliyor. Bu yönde bir düzenleme yapılabilir kanısındayım, doktrinde

en azından Kıta Avrupa'sında bunu forse ediyor. Çünkü mağdurun korunması amacına ancak bu şekilde hizmet edebileceğimizi söylüyor.

Yine maddenin içerisindeki, 80.maddeyle birlikte fuhuşu düzenleyen 227. maddesi TCK'nın dikkate alındığında, 227. maddenin 4. fıkrasındaki çaresizlik ifadesi, benzer ifade 80. maddede de yer alıyor. Bu ifadeye baktığımızda da, çaresizlik olgusunun, sömürünün bir dayanağı olduğunu görüyoruz. Kanun koyucunun bunu belirlediğini görüyoruz. Ama yine Yargıtay uygulamalarına geldiğimiz zaman, çaresizliğin son derece dar ve objektif yorumlandığını görüyoruz maalesef üzülererek. Örneğin Yargıtay, kendi ülkesinde ekonomik şartlarının zor olması, hayatta kalmasının mümkün olmaması, borç sözleşmeleriyle köleliğe muhtaç edilmiş olan bireyin Türkiye'ye geldikten sonra burada fuhuş sektörüne dahil olmasını bir çaresizlik olarak kabul etmiyor. Diyor ki, burada başka şekilde de istihdam edilebilirdi çalışabilirdi, ancak kendisi fuhuşa tercih etmiştir şeklinde bir yaklaşım sergiliyor. Aynı yaklaşımı 227/4'teki çaresizlik olgusunu yorumlarken de yapıyor ve diyor ki, hayatta kalmasının başka türlü mümkün olmadığı halde çaresizlikten bahsedebiliriz. Oysaki iradenin sakatlanmasını sağlayan göç olgusu bizatihi bir çaresizlik haline işaret eder.

Biraz önce sayılardan bahsettik, bu sayılar 68 milyon insanın hareket etmesi, doğrudan iradi bir gerekçeyle açıklanamayacak kadar farklı nedenlere dayanır. En basitinden kadın olgusuna gelecek olursak, kadın ve çocuklar üzerinde bu olguyu incelemek olursak, sosyo-kültürel yaklaşımlar, dinamik kültürel bağlamlar ele alındığında, kadının yaşam hakkının bulunmadığı, sınırlandırıldığı veya kısıtlandığı yerlerden, bir başka yere daha iyi bir yaşam umuduyla gitmesi hali. Sadece sırf bu sebep bir çaresizliktir ve bu yüzden de Yargıtay uygulamalarında, uygulayıcıların bu kavramı biraz daha geniş yorumlamaları gerektiğini düşünüyorum kendi adıma. Çünkü 80.maddeden maalesef mahkumiyet hükmü almak bir hayli zor.

Maddeye getirilebilecek bir başka eleştiri, aslında kendinden önceki suçlarda veya diğer suçlarda yer alan etkin pişman-

lık hükmünün 80.maddede yer almaması. Bildiğiniz gibi etkin pişmanlık, suçun işlenmesinden sonra suça sair şekilde iştirak edenlerin, suçun aydınlatılmasına yönelik yaptıkları irade beyanlarının kendi lehlerine değerlendirilmesi hali. Ancak bu yönde açık bir düzenleme varsa böyle bir değerlendirme yapılabilir. 80. maddede, yani insan ticareti suçunun düzenlendiği hükümde etkin pişmanlığa ilişkin bir düzenleme yok.

Bunun neticesi şu, birkaç yönden ele almak lazım. Birincisi, siyah sayıların çok olduğu, yani kaç kişinin gerçekte insan ticareti suçunun mağduru olduğunu bilmediğimiz bu kategoride böyle bir düzenleme yapmamak, suçun ortaya çıkmasını bizim açımızdan teknik olarak engelliyor, azaltıyor diğer bir anlatımla. İkinci noktası ki, burası önemli, insan ticareti suçunun mağduru olan özellikle kadın bireylerin, bir süre sonra ki bu oran Birleşmiş Milletler verilerine göre yüzde 30'a ulaşmış durumda. Bir süre sonra aynı suçun faili olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. Çok kazançlı bir faaliyet olduğu için, hukuk dışı faaliyet olduğu için. Bu sebeple hem mağdur, hem de fail olan bir bireyin etkin pişmanlık hükmünün varlığında daha aktif bir şekilde ceza yargılamasına katılacağını ve haklarını arayacağını düşünüyoruz.

Ceza hukuku açısından etkili olan ceza yargılamasında etkin bir yargılama yapılması, sadece sanığın haklarının değil, mağdurun haklarının da korunmasını ve hukuk devletinin sağladığı güvencelerin etkinleştirilmesiyle mümkün. Ama insan ticareti modern zaman köleliğinde bunu görmemiz maalesef çok zor. Çünkü mağdurun etkin katılımına çok fazla yer vermiyoruz. Hatta tanık beyanlarına bile, ki ceza hukukunda bildiğiniz gibi delil serbestisi ilkesi geçerli, vicdani delil sistemi geçerli. Tanık beyanlarına bile, özellikle çaresizlik olgusunda yer verilmediğini, yeterince kıymet verilmediğini tespit edebiliyoruz.

Süremi çok aşmak istemem, ama özetle şunu ifade etmek isterim ki, kölelik olgusu günümüzde geçmişte olduğu gibi, kalıplaşmış ve maalesef kronikleşen, değişen ekonomik şartlar altında sadece görünümü bizler açısından farklılaşan, ama

insan onurunu hiçe sayan, insanı insan olmaktan çıkaran bir kavram. Bunun TCK'daki yansıması uluslararası sözleşmelerle eşdeğer şekilde 80. maddedeki insan ticareti suçu, ama suç hem maddesel açıdan düzenleme yeri ve korumaya çalıştığı hukuki menfaati tam olarak belirtememesi, hem uygulamada kimi yanlış yorumlamalara, dar yorumlamalara maalesef sebep olur şekilde kullanılması sebebiyle eleştirilebilir nitelikte.

Çok teşekkürler dinlediğiniz için. (Alkışlar)

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU (Oturum Başkanı)- Arkadaşlara teşekkür ediyorum, hepsi güzel hazırlanmış, iyi konular da seçilmiş, doyurucu tebliğler oldu. Soru sormak isteyen arkadaşımız varsa soru yöneltelim.

SALONDAN- Hocam, Pelin Hocanın sunumuyla ilgili ben ufak bir ekleme yapabilir miyim? Tabii reklamlarla ilgili olarak değil, ama hocamın sunumu tabii ki çok değerli, ben reklam bazında olmasa da şunu görmüştüm. Oğlumuz olduktan sonra ufak yaşta çizgi film izletiyoruz. Türk yapımı çok sayıda çizgi filmlerle de karşılaşılıyor. Mesela bir çizgi filmin içerisinde Karadeniz'de geçiyor, Karadenizli bir aile. Ailede kadınlar tamamen evin içinde akşama kadar yemek pişiriyorlar, başka hiçbir etkileri yok, sosyal hayata herhangi bir katılımları yok ve bu tür cinsiyetçi yaklaşımlarla da karşılaşılıyor.

Onun için ben hem teşekkür de etmek isterim böyle bir konuyu gündeme getirdiği için. Belki bu konularda da çalışmalar muhakkak yapılıyordur, bunlara da dikkat çekilmesinde faydalı olur gibi geliyor. Bu çok enteresan gelmişti bana, çünkü bizim Türk aile yapısı aslında ataerkil gözüktür, ama anaerkil bir yapı vardır, anne her zaman ön plandadır. Buna rağmen böyle bir gösterimde bulunulması beni çok rahatsız etmişti.

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU (Oturum Başkanı)- Teşekkür ederim. Buyurun.

SALONDAN- Teşekkür ediyorum sunumlarınızdan dolayı. Ben bir soru değil, ama sizin Sayın İbrahim Beyin açtığı konu üzerinde ben de bir tespitimi söylemek istiyorum.

Televizyon dizilerine çok meraklı bir insan değilim, ama zaman zaman hep aynı şeyler tekrarlanınca ister istemez gözünüz takılıyor görüyorsunuz. Hangi kanalda olduğunu bilmiyorum, ama Yeni Gelin diye bir dizi var. Burada bir yaşlıca bir adam, üç tane nikâhsız eşi var, hepsi birlikte yaşıyorlar. Bir de evde oğlu var, oğlu da aslen annesi yabancı, babası Türk olan da bir gelini var. O gelin de eve geldi. İşte başında uzun örtüsü, geleneksel o yöreye ilişkin şeyler ve mutlu mesut yaşıyorlar. İşte şakalar şunlar bunlar. Aslında ben bunun da toplumda çok eşliliği sempatik gösterecek bir dizi ve bunun bir altyapısı olduğunu düşünüyorum. Sadece reklam konusu değil, bunlarla da bir algı oluşturulup, birtakım mesajlar veriliyor diye düşünüyorum. Dediğiniz gibi, bu konu sadece reklamlarla sınırlı değil... İşte yorgun argın gülerek insanlar izliyor, ama bir yandan bilinçaltında bunlar bir temel oluşturuyor diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU (Oturum Başkanı)- Teşekkür ederiz. Buyurun.

SALONDAN- Merhabalar, teşekkür ediyorum sunumlarınız için. Benim sorum Zeynep Hocama olacak. Hocam, bu etkin pişmanlık hükmüyle ilgili olarak, yani etkin pişmanlık hükmünün bulunmadığını söylediniz. Bununla ilgili olarak da dediniz ki, bu durum özellikle kadın bireylerin aynı suçun faili olarak ortaya çıkmasını daha sonrasında, mağdur kadın bireylerin daha sonrasında aynı suçun faili olarak ortaya çıkmasına neden oluyor yanlış anlamadıysam eğer.

Bu kısmı biraz daha açabilir misiniz acaba?

Dr. Öğr.Üy. Zeynep KARAER GÜÇLÜ- Yanlış ifade etmiş olabilirim, hemen açıklayayım. Daha sonra fail olarak ortaya çıkmalarını değil, ama suçun ortaya çıkmasını zorlaştırıyor. Çünkü mağdur kadın daha sonrasında fail rolünü üstlendiğinde, kendini koruyucu bir düzenleme, daha doğrusu kendisinin muhatap olduğu suçun ağırlığının farkında olduğu zaman suçun ortaya çıkmasını istemiyor. Her ne kadar kendisi öncesinde mağdur konumunda olsa da, artık fail konumunda ve

kazanç elde eder konumda olduğu için, bu süreci devam ettiriyor ve eylemi kronikleştirir hale getiriyor. Hatta dünyanın bazı kesimlerinde, kadınların mağdur edildiği insan ticareti suçunu sadece kadınlar tarafından yönelebileceği yönünde bir algı var.

Dolayısıyla etkin pişmanlık hükmünün olmaması, sonrasında mağdur rolünden fail rolüne geçen kadınların da soruşturmaya katılmasını engelliyor. Yanlış ifade etmiş olabilirim, fail olarak rol almalarını değil, fail olduklarında sürece dahil olmalarını engelliyor etkin bir şekilde.

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU (Oturum Başkanı)- Teşekkür ediyoruz. Hanımlar alınmayın, ama bir şey söyleyebileceğim. Bizim toplumumuzda erkek egemen görüntünün sebeplerinden biri de, annelerimizdir. Hep çocuğu büyütürken ne derler? Uyusun da büyüsün yavrum, paşa olsun yavrum, aman yemeğini yesin oğluma yedin, aman tatlının iyisini her şeyin iyisini oğluma yedin alışkanlığı vardır bizde. Yani bu şefkatli bir ana yüreğinin tezahürü olarak da düşünülebildiği gibi, bilinçaltına hep erkeğin imtiyazlı olduğu gibi bir düşünceyi de yerleştiriyor.

Yani bizim o diziler filan Allah hak getire yani. Yasak Elma diye bir dizi var. Türk işadamlarının hiçbir işi gücü yok, hepsi büyük holdinglerin sahibi gibi gözükiyorlar, geliyor işyerinde konuştuğu şey senin karın, öbürünün karısı, hangisi hangisini aldatmış, akşama kadar onun peşindeler. Bunlar nasıl para kazanıyorlar ben hayret ediyorum. Hiç topluma olumlu bir düşünce vermiyorlar.

Bir de bir anekdotla kapatmak istiyorum bu toplantıyı. Bu başımızdaki dertlerin sebebini ortaya koymak bakımından iyi bir şey olarak, ben okuduğumda çok etkilenmiştim, söyleyeyim. Aziz Nesin 1977’lerde filan Moskova’daki bir edebiyat toplantısına gidecekmiş. O toplantıya Cengiz Aymatov da katılacaktı. Cengiz’in de dünyada çok tanındığı bir dönem, dünyayı etkiliyor. Aziz Bey Cengiz Aymatov’la görüşme talebinde bulunuyor, randevu istiyor, o da kabul ediyor.

Neyse, toplantının bir aşamasında Aziz Beyle Cengiz Aymatov buluşuyorlar. Aziz Bey çok heyecanlı ve boyuna konuşuyormuş, Cengiz'e bir şeyler anlatıyormuş, söylüyormuş söylüyormuş. Cengiz Aymatov bakmış Aziz Bey çok heyecanlı, demiş ki Aziz sana bir şey söyleyeyim bak demiş, iyi dinle demiş. Sana 1000 yılında söylenilmiş bir Türk atasözü söyleyeceğim demiş. 1000 yılında söylenmiş bir Türk atasözü. "Türkler domuz kılına benzerler, eğrilip bükülüp ip olamazlar" demiş. Bunun anlamı ne? Yani Türkler örgütlenemezler değil mi? Analarımız ne yapardı? Yünü pamuğu eğirirler değil mi? Eğirir ip yapardı, siz o günleri görmediniz. Bizim çocukluğumuzda çoraplar öyle örülürdü, analarımız yaptığı iplikten örülürdü.

Şimdi biz hem erkekler, hem kadınlar olarak Türk toplumunda yeterince örgütlenemiyoruz. Örgütlenemediğimiz sürece bireysel mücadelelerle bir şey elde etmemiz o kadar kolay olmuyor. Eğer kadın erkek lafını ortadan kaldıracak, insan hakları insan, bunlar aşamasına gelecekseniz, özellikle kadınlarımızın siyasi güç olarak örgütlenmesi lazım. Eğer siyasi güç olarak ortaya çıkamazsanız, inanın ki daha çok böyle yıllarca toplantılar yapıp, yıllarca konuşuruz. Hiç bu parlamentodan size faydalı bir şey çıkacağına inanıyor musunuz?

Sabah bir oturumda bir arkadaşımızın tebliğinde şöyle söylüyordu. Kadının korunması mı, ailenin korunması mı? Hem aile içi şiddet diyoruz, babasından şiddet görüyor, kardeşinden şiddet görüyor, kocasından, oğlundan şiddet görüyor. Mahkeme değerlendirme yaparken aileyi öne alıyormuş. Hani var ya meşhur Anayasanın hükmü, 41.madde miydi? İşte devlet aileyi korumakla yükümlüdür filan diye. Şimdi tecavüze uğrayan kim, kötülüğe uğrayan kim? Kadın değil mi? Kimin korunması gerekiyor? Artık aileyi düşünmemek lazım değil mi? Yani kim mağdur duruma düşmüşse onun korunması gerekir, kararlar da o yönde olmalıdır. Kararlar o yönde çıkıyor mu? Bazen öyle kararlar çıkıyor ki, insanın saçını başını yolması geliyor değil mi? Adam beş kişiyi öldürüyor, serbest bırakıyorlar, bilmem işte beş kuruşluk bir şey yapmış, onu da içeri alıyorlar. Yani bu kadar dengesiz bir adalet anlayışı, bu kadar dengesiz bir hu-

II. ULUSLARARASI
KADIN VE HUKUK SEMPOZYUMU

kuk anlayışını ortadan kaldırabilmenin de yolu örgütlenerek gücünüzü ortaya koymaktır. Biz göremeyiz, ama inşallah öyle örgütlenmiş bir Türkiye’de yaşarsınız diyorum.

Teşekkürler ediyorum bizi dinlediğiniz için.